



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Gestapofangerne Århus afd.s julehøjtidelighed – ved det af Århus kommunes rejste grankors ved Domkirken – til minde om de KZ fanger der blev derude. Højtideligheden afholdes altid sidste søndag før jul.
(Foto: Tage Høgsgaard, Risskov)

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehemmets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyré,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000 780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Sektionschef Hans Bøjlund
Påbyvej 36, 6000 Kolding
Tlf. 75 56 90 49

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Direktør Bernth Johannesson
Jacobs Allé 16, 2. th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Herrekeuviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg,
Tlf. 74 47 11 60

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Fangesammenslutningens Rekreattionsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreations- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreationsformål eller -hjælp i særlige trangstifælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.



Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 80.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 80.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udle-
veringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Julehilsen.....	159
Oplevelser omkring julen 44	160
Dramatung nytårsaften	161
Besættelsesmuseet i Århus	164
Runde dage	166
14-åriges reaktioner	167
For at skaffe kontakter	168
En saga	171
Bøger	172
Socialministeriet under besættelsen	174
Kongres i Braunschweig...	176
Foreningerne	178
Mindeord	179

De følgende numre af vort
blad udkommer 15/2 1993 og
15/4 1993. Stof må være re-
daktionen i hænde senest en
måned før.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 7

DECEMBER 1992

47. ÅRGANG



Organ for Kammeraternes Hjælpefond og S sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Årets julehilsen skrives af provst Poul Riis, Slagelse (tidligere kz-lejren Dachau)

En anden julefortælling...

Brasilien er noget andet end fest, samba og karneval. - Tænk bare på millionbyen Rio de Janeiro! Byen er omkranset af slumkvarterer - over 2 millioner! Officielt eksisterer disse kvarterer ikke. Det betyder, at stat og kommune ingen forpligtelse har. Vand, elektricitet, vejnet, transport og kloakering er beboernes eget problem.

Jeg læste om en gruppe på 8 kvinder i et sådant område. Alle var de fra de fattige landområder inde i landet. Nu bosiddende i et sådant slumkvarter!

Nu sad de sammen om et undervisningsprogram, som den lokale menighed havde udarbejdet. Det drejede sig om julens tema: Jesu fødsel! - i fattige og ringe kår - stalden og krybben. Det, samtalen gik på, var Jesu ringe kår. Men hvorfor? - De snakkede om deres fattige og håbløse tilværelse - usunde sundhedstilstande, den store børnedødelighed osv.

Spørgsmålet skærer ind i samtalen: Hvorfor valgte Jesus at lade sig føde i fattigdom?

»Måske,« siger en moder til ti, hvoraf kun to har arbejde, »måske var det for at vise de rige folk, at vi også betyder noget!«

En summen af nye spørgsmål blander sig imellem dem!

Pludselig er der en, der skærer igennem og siger: »Jeg tror, at Gud valgte at lade sin søn føde ligesom os, sådan at

vi kan forstå, at vi betyder noget, ikke bare for at vise de rige det, men for at vise os selv det!«

I besættelsesårene var julen for mange ikke den rene idyl. Nogle havde en af deres kære i fængsel eller koncentrationslejr, andre var anbragt disse steder. Alle kan vi måske huske den håbløse situation, som har ikke så lidt til fælles med disse kvinder i Brasilien. Det skulle også kunne åbne vore øjne for, at Gud med julen ville vise os

vor menneskelighed!

Jul betyder, at Gud blev borger i grusomhedens og umenneskelighedens verden - den verden, hvor man sulter, frygter, lider, sørger og dør.

Julefortællingen er ikke bare et eventyr!

Nutidens Latinamerika har også givet os et andet billede - denne gang fra El Salvador.

Da ærkebiskop Oscar Romero blev myrdet foran alteret i sin kirke 24. marts 1980, fremkaldte det et voldsomt røre. Fjernsynet bragte en reportage fra El Salvadors ga-

der, hvor folkemængden gav udtryk for deres forfærdelse.

- En gammel kones ansigt tiltrak sig opmærksomheden - åbent og værgeløst i sin sorg - svarede hun, da hun blev spurgt, hvorfor Romero blev myrdet:

»De slog ham ihel, fordi han var god!«

Det samme kunne være sagt om Jesus Kristus!

Og herved er vi ved påsken. - Jul og påske hører sammen.

I nr. 89 i salmebogen siger Luther:

»Himlens lys kom i dig til jord
skinner til ny oplysning stor.«

Poul Riis

Julen 1944

En juledag, jeg aldrig glemmer

Af Svend Højland, Esbjerg

Som de eneste, der første juledag fik besked om at stille ved den sydlige port kl. 10.00 i Frøslevlejren, nævner jeg Otto Hansen og mig selv.

Men vi anede ikke, hvad der skulle foregå. Pludselig kom Sturmbannführer Rodt ridende. Rodt var en lille mand med nogle kæmpestore tænder. Aldrig har jeg set en mand, der ligner et dyr som han. Især blev dette fremhævet af den store kasket, han havde på Grunden til, at vi skulle stille op denne dag, var, at det hed sig, at danske frihedskæmpere ville befri fangerne i Frøslevlejren.

Tyskerne havde sat nogle danske arbejdere til at lave to øjne af jernbaneskiner, hvorigennem en anden skin-

ne var stukket på tværs, men når de stod i vandret stilling, manglede der 15 centimeter, og Rodt skabte sig over dette »danske svineri«, som han kaldte det.

Otto Hansen, som havde måttet lytte til dette, vendte sig rundt til mig og sagde: »Jeg vil skide ham et stykke,« men Rodt kunne dansk. Han blev fuldstændig sindssyg og rykkede i hestens hovedtøj og red hen mod Otto Hansen. Han stod sådan, at han kun undgik at blive ramt af hesten, fordi han var sportsmand og reagerede meget hurtigt. Rodt drejede rundt 8 gange og red så for fuld fart mod ham for at ride ham ned. Til sidst ramte bringen Otto Hansen, og han blev redet ned, men han var så heldig at få fat i hovedtøjet, hvorefter

han tvang hestens hoved ned.

Samtidig smed de i tårnet maskingeværet ud ad vinduet, og så løb jeg over bag den nye vaskerihal.

Jeg troede, vi begge ville blive skudt. Rodt lænede sig ud over hesten, da Otto Hansen holdt ved hovedtøjet, og så slog og slog han Otto med sin ridepisk. Han blev ved og ved, indtil Otto Hansen lå ganske stille. Det så ud til, at Rodt havde flækket hovedet på ham.

Jeg fik samlet Otto Hansen op og tog ham med på hospitalet, hvor han kom sig.

Efterskrift: Svend Højland blev kaldt »Bokseren«. Otto Hansen var fra Sønderborg. Han var på det danske landshold i brydning.



Oplevelser omkring julen 1944

Julen 1944 tilbragte jeg i Ladegård Skole, hvor min svigerfar var lærer. Juleforberedelserne gik tungt det år. Ikke så meget på grund af varemangel som på grund af angst, angsten for hvordan vore kære mon havde det.

Der var 8 børn i lærerhjemmet; den ældste var 24, den yngste 8 år gammel. Den ældste, Mads, sad i Frøslev, men vi troede, at han var i Vestre Fængsel. Den næstældste, Per, nu min mand, var i Neuengamme. Nr. 4 i rækken, Svend, sad i Frøslev. En søster til drengene, Margrethe, var på min alder, og vi blev meget gode venner under de forhold.

Familierne, der havde noget i klemme, fandt sammen. Således var Margrethe i huset ved fru dr. Lauritzen, hvis mand, en kredslæge Lauritzen, var i Frøslev. Selv var jeg i huset hos fru Algreen-Petersen, hvis mand også sad i Frøslev.

Der var tre børn i huset, en lille pige på et halvt år og to større drenge. Der var nok at se til i hjemmet bare for at få det hele til at holde sammen, jo vi lærte at »organisere«.

Algreen havde en bog- og papirhandel i Haderslev, og indtil arrestationen var der fyldt med gode ting under disken og i baglokalet. Alt var naturligvis fjernet nu, og julehandelen blev derefter. Der var mange kunder, der kom og hilste på som venner, og det varmede naturligvis, men der var ikke stort at handle med. Fru Algreen blev forstæeligt nok utrolig træt, og hele familien blev da også inviteret til at holde jul i Ladegård Skole.

Turen fra Haderslev til Ladegård tager normalt knap en time på cykel. Men i tæt trængsel - mest af tyske soldater - måtte vi med toget til Vojens og så gå de sidste 4 km. Det tog adskillige timer for fru Algreen og mig at nå frem med barnevognen og to små drenge.

Hasselnød erstattede mandelen

Hvordan forløb så selve juleaften? Den uundværlige risengrød var erstattet af grød, kogt på hele bygkorn, og mandelen med en hasselnød. Flæskestegen var perfekt, den var en foræring fra gode naboer. Der var julegaver til alle, men desværre har jeg glemt, hvad der var.

Min svigermor var en sand kunstner til at udnytte alt, og hendes kludepose blev anvendt til sidste trævl. Min svigerfar læste juleevangeliet, selvom det var svært for ham. Der blev fældet mange tårer den aften ved juletræet. Vi gik ret tidligt i seng på grund af træthed, navnlig var fru Algreen segnefærdig.

Der var tradition i familien for at gå i kirke juledag i Ved-

sted kirke, men vi kom vist ikke afsted det år. Cyklerne var for dårlige, og der var langt at gå. Og præsten, pastor Quistgaard, sad i Frøslev.

Ladegaard Skole var beslaglagt af tyskerne - alt på nær lærerboligerne. Skolen var kaserne for russiske krigsfanger. Vi kunne jo ikke snakke med dem, men de var venlige og rare, og et nik eller et smil blev altid gengældt. Vi var ikke utrygge ved at have dem som nærmeste naboer, tværtimod. I de mørke vinteraftener dannede de kæde og gik rundt om flagstangen og skolegården rundt og rundt, og så sang de - ofte flerstemningt - deres russiske sange. Det var på en gang både smukt og vemodigt, og juleaften var ingen undtagelse.

Jeg husker julen mest som

en tid, hvor alle prøvede at trøste alle, og vi stivede hinanden af så godt, vi kunne. Vi fik da også den glæde, at vore drenge kom hjem igen, men alle havde vi fået skrammer, og der er sår, der ikke er lægte endnu.

Julebud under storm og torden

melder og giver fred på jorden,

fred til at stride vor strid med mod,

fred til at vente på enden god,

højt under medbør og dybt i sorgen,

fred for både i går og i morgen.

Glædelig jul.

Dorthe Madsen
Bernadottégården 83
9560 Hadsund

Glade jul - dejlige jul

Jul i det tyske tugthus Dreibergen

Julen 1944 var jeg af en vis hr. Hitler indbudt til at fejre på et af hans luksushoteller tugthuset Dreibergen.

Efter en blodstyrtning havde jeg det held at blive overført til tugthusets sygeafdeling i december 1944, et held, fordi jeg her var på enecelle og fik lidt mere mad.

Jeg var ikke rigtig klar over datoerne, men hen på eftermiddagen lød der klapren af mange træsko i tugthusets gange, og det viste sig at være de tyske fanger på vej til julegudstjeneste i fængselskirken, for senere lød den gamle julesalme »Glade jul, dejlige jul«, sunget af tyske tugthussfanger igennem dette dødens hus. Jeg var derfor klar over, at det måtte være den 24. december.

Hørte en raslende lyd og vovede at klatre op på sovebriksen og se ud ad vinduet til den indre fængselsgård. Her var de dødsdømte på luftetur, og det viste sig, at lyden kom fra de lænker, som de var lænket med på hænder og fødder. Dødscellerne og rum-

met, hvori de blev halshugget, lå lige under sygeafdelingen. De var altid lænket, og deres eneceller var oplyst dag og nat. I cellen ved siden af min var der en fange, som var meget syg og derfor klagede sig meget.

Hen på eftermiddagen kom de med dagens suppe, og her var jeg heldig, for efter at have fyldt min madskål bad de mig komme med mit vandfad, og sandelig om jeg ikke fik lidt ekstra suppe heri.

Hvilken julegave. Jeg fik en gave til, for når jeg så de dødsdømtes forstenede ansigter for mig, sagde jeg til mig selv: Du har det trods alt bedre end dem.

Da lyset i cellen blev tændt, tog jeg et gammelt tysk ugeblad ned fra skabet. I dette var der et billede fra en tysk kirkegård, hvor man har den skik juleaften at tænde levende lys på gravene, dette var mit juletræ.

Jeg spiste suppen og følte mig ikke så sulten som ellers. Det var den ydre jul. Men hvordan med den indre, den

vigtigste.

Selvfølger presser minder om mine kære derhjemme sig på, men det er ligesom en anden verden. Man græder og ber til at få lov til engang igen at opleve en jul i frihed. For her i dødens hus opdager man, hvor meget ens barnetro betyder.

Når lyset i cellen er slukket, kryber man ned i sine tæpper og siger tak til Ham, hvis fødselsdag vi fejrer, for 4 julegaver:

Tonerne fra fængselskirken af »Glade jul, dejlige jul«, at blive gjort opmærksom på, at der er mennesker i tugthuset, der har det værre end jeg,

lidt mere suppe end sædvanlig,

mit juletræ i form af billede fra ugebladet.

Nu nærmer julen sig igen, vi kan fejre den i et land, hvor vi selv kan bestemme hvordan. Det tager vi let som en selvfølge, men det er det blot ikke. Derfor har vi grund til taknemmelighed.

Knud Maltte Poulsen, Vejle



Dramatung nytårsaften

Af Niels A. Eigenbroth

Nytårsaften 1944. Forud var der gået stille, meget stille dage. Kun spredte sabotager og praktisk taget ingen nedkastning af forsyninger fra de allierede.

Man holdt åbenbart en slags juleferie, og alt tydede på, at den ville strække sig ud over årsskiftet. Der var altså ingen grund til noget udpræget nytårsberedskab.

JEG VAR på det tidspunkt Toldstrups distriktsleder for

Løgstør-området og havde ikke hidtil haft nogen udpræget succes. Vi havde fået godkendt en ideel modtagelsesplads ved Frederik den Syvendes Kanal, og tre gange i november måned havde BBC sendt »HILSEN TIL MIMI«, og alle tre gange uden resultat. 12 mand havde om natten ventet spændt og frysende i deres skjul ved kanalstien og

var blevet hjemsendt uden resultater.

FØRSTE GANG havde maskinen fået tekniske vanskeligheder, og turen over Nordsøen var opgivet. Anden gang 26. november forliste maskinen i flakskydning ved Hanstholm, og den tredje gang den 30. november kom maskinen ganske vist ind over pladsen, men morsesignalet blev ikke besvaret, inden Halifax'en satte kursen vestover.

Næste dag blev det opklaret, at en dreng på en gård ved Rønbjerg havde fejret fødselsdag med så meget sodavand, at han om natten måtte ud til en husgavl for at lette sig. Han medbragte den stavlygte, han havde fået i dagens anledning, og da han hørte motordurren i luften, lod han sig friste til at blinke op mod det mørke himmelhvelv. Stor blev hans bestyrtelse, da flyvemaskinen satte kurs mod ham og udløste 13 hvide faldskærme.

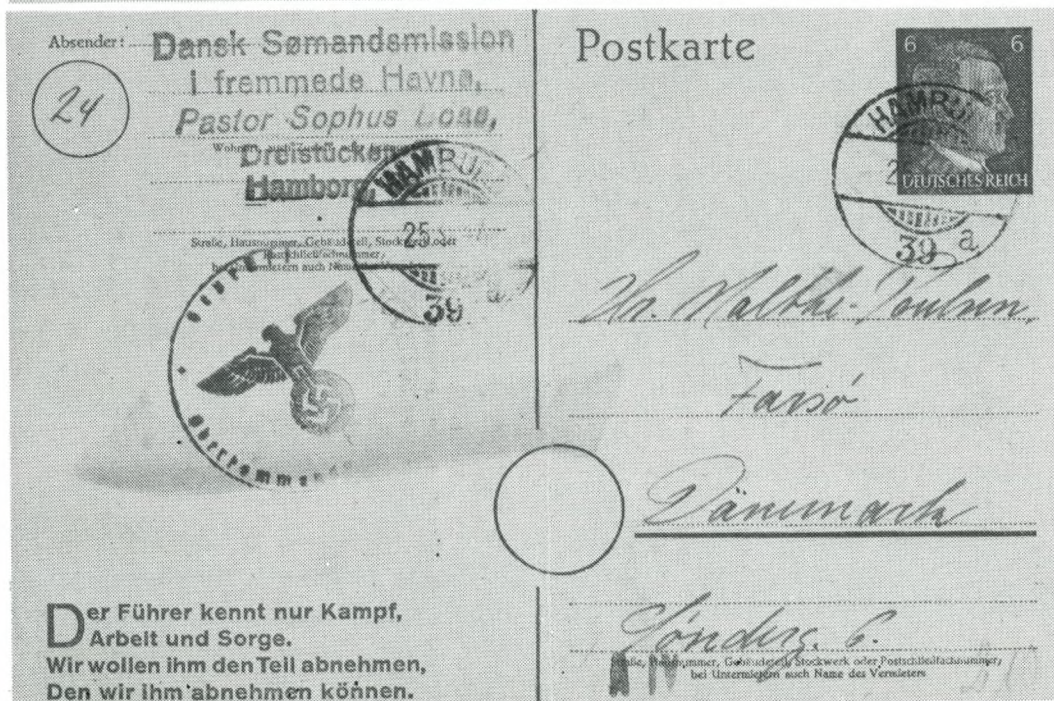
DET VAR den sending, der skulle have været sendt ned ved Frederik den Syvendes Kanal, kun få kilometer nordligere. Nedkastningen blev observeret fra en tysk post ved Rønbjerg. Det lykkedes lokale modstandsfolk at bringe en nedkastet kuffert med radioudstyr i sikkerhed, mens tyskerne tog sig af de 12 containere med våben og sabotagemateriel.

DA JULEN nærmede sig efter en stille perioden siden 2. december, opstod den tanke, at de allierede sikkert havde afblæst alle aktioner til efter nytår. Vi regnede derfor vist alle med, at der næppe kunne ske noget ved at fejre nytårsaften uden at skulle tænke på krig og kamp.

I SOE havde man andre tanker. Ved afslutningen af BBCs nyhedsudsendelse til Danmark den 31. december kl. 18.15 var der hilsener til det hidtil største antal af de kode-navne, der anvendtes for modtagelsespladser.

JEG HAVDE SAGT JATAK til nytårsmiddag i presesefotograf Harry Dalbys hjem i Aalborg, og her havde vi netop sat os til bords, da den danske speaker i London meddelte, at han også havde

Hamburg 21-9-44.
Mr. Malthus Poulson!
Da Jesus sin, som jeg nu igen har berigt, stor
jeg smide de kærtejste Hilsener til hans
Hjem. Bortset fra at jeg også skulle sig
Tak for et Brev hjemmefra, havde han vist
sikkert prøvet Hjerte. Men det er nok nok
og nok nok og er nok godt nok.
Med venlig Hilsen
Jeg har Børn.



Han sendte livstegn

Sådan kan man allerbedst karakterisere den indsats, som sognepræst Sophus Boas, nu København gjorde over for forældrene. Som dansk sømandspræst i Hamborg opnåede han tilladelse til at besøge danskere, der var internerede i fængsler i Tyskland. Han sendte efter besøget til forældrene en hilsen fra sønnen. I Frihedsmusset i København fik han den 23. november overrakt et mindelegat som tak. Vi bringer her fotos af et sådan kort.

»hilsen til Ronald og Sigvard«. Det vart navnene på de to pladser nær Løgstør, som vi havde i beredskab.

Det blev en aften med helt groteske krav til *security*. Alene i Toldstrups operationsområde var der klarmeldinger til 3 nedkastningspladser ved Fjerritslev, 2 ved Thisted, 3 ved Hobro, 2 ved Aalestrup,

1 på Djursland, 3 ved Viborg, 2 ved Skive, 2 ved Struer, 2 ved Holstebro, 3 ved Herning, 2 ved Silkeborg, 2 ved Horsens og 2 på Samsø foruden de 2 ved Løgstør.

ANSLÅR MAN nødvendigheden af 12 mand ved hver nedkastning, indebar det, at op imod 400 jyske modstands-

folk i hast måtte finde på en undskyldning for et hastigt opbrud fra en nytårsaften hos familie og venner. Alle pladser skulle være bemanded fra kl. 23.

For mit vedkommende var det et hastigt farvel til fru Dalbys dejlige mad og en løbetur til Falcks Redningskorps, hvor kontaktmanden,

inspektør Kaj Rasmussen, indvilgede i at køre en ambulance med mig og »Stop«, min nærmeste medarbejder, som også sad ved en familiemiddag i Aalborg.

SAMTIDIG BLEV kodeordet bragt til de 2 x 12 mand, som skulle være på plads inden kl. 23.

Som patienter med svære hovedforbindinger blev vi to som patienter i ambulance kørt til nedkastningsområderne for at træffe de sidste forberedelser.

Det blev en uforglemmelig nytårsaften. Tyskerne markerede nytår med en salut med lyssporprojektiler og anden ballade og interesserede sig åbenbart ikke for den flåde af Halifax, Sterling og Libetror-maskiner, som i midnattstimen fløj ind over Danmark for at nedkaste den hidtil største mængde af forsyninger til modstandsbevægelsen.

I SOE havde man vurderet taktisk klogt, da man forudså, at tyskerne ikke ville lade sig distrahere på en nytårsaften. For mange danskere blev natten alligevel en skuffelse. På 18 af de 31 pladser skete der intet, enten fordi flyvemaskinerne ikke fandt frem, eller det ikke lykkedes at skabe kontakt. Men på de 13 pladser blev det en uforglemmelig nytårsoplevelse. Ialt blev der denne nat i Jylland modtaget 260 containere med våben og sabotagemateriel plus 4 faldskærme, der blev nedkastet med europa-sendere, dæk og andre nytårsgaver.



Nytårsaften. Tegning af V. Glysing Jensen

God jul - godt nytår

H.C. Henriksen,
Nøvlingparken 2
9260 Gistrup

Anna Ø. og Alex Binnebalte
Gakken 10, Nors
7700 Thisted

Svend Bjerring Larsen
Duevej 122 4.TH
200 Frederiksberg



Jule- og nytårshilsener fra foreningerne



Landsforeningen, Gestapofangerne Aarhus afdeling	Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Erhvervshæmmede, Omegnsafdelingen	Dachau Klubben
Erhvervshæmmede, Esbjerg afd.	Erhvervshæmmede, Sydøstjysk afd: SEF.
Erhvervshæmmede, Odense afd.	Erhvervshæmmede, Sjællands afd.
Erhvervshæmmede, Aalborg afd.	Erhvervshæmmede, Århus afd.
Frihedskampens Erhvervshæmmede Sydfynsk afdeling	Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Landsforeningen Gestapofangerne Randers afdeling	Landsforeningen Gestapofangerne Sjællands afdeling
Landsforeningen Gestapofangerne	Hannover-Stöcken gruppen
Horserødforeningen	Neuengamme-Foreningen
Sachsenhausen-Foreningen	Sachsenhausen-Foreningen, Odense afd.
Stutthof-Foreningen	Theresienstadt-Foreningen
Landsforbundet af Buchenwaldklubben	Buchenwaldklubben, Nordjylland
Bernadottegården i Roskilde	Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen 1940-45

Personlige jule- og nytårshilsener

Dagmar og Villy Mørk Jensen, Thisted	E. Jakob Jensen, Græsted
Grethe og Chresten Karstensen, Haderslev	Anna og Axel Lauritzen, Lyngby
Lykke og J.E. Finderup Gadstrupparken 3, 4621 Gadstrup	Peter Møller Madsen Sjælør Boulevard 12,2.tv., København SV
Solveig Skjøtt, Værløse	»Hannover-Stöcken gruppen« Peder Møller Madsen Sjælør Boulevard 12,2.tv, 2450 København SV.
»Tårn 5 Kommando«	

Besættelsesmuseet i Århus i historiske lokaler



På grund af husets istandsættelse åbner man 2. januar med midlertidig miniudstilling

Af Johs. Rasmussen, Vejle

På Domkirkepladsen i Århus, tæt ved byens teater, tæt ved Hotel Royal, tæt ved havnen, altså meget centralt i den jyske hovedstad, ligger »Besættelses-Museet«. Det er, som gammel modstandsmænd, helt rart at tænke på, så mange steder i Danmark, man alligevel tager alt dette med 2. Verdenskrig, og naturligvis især besættelsen af Danmark fra 9.4.40 til 5.5.45, alvorligt.

Museer rundt i Danmark

Jeg tænker på Frihedsmuseet på Østerbro i København, på Frølev-lejren, på Bangbo i Frederikshavn, på museerne i Grindsted og Esbjerg. Også på kasernen i Odense har man, mellem regimentets egen historie gennem flere hundre år, noget om besættelsen. På Staldgården i Kolding, nabo til slottet Koldinghus, har man da en af Gestapos berygtede og originale celler intakt, ligesom De Erhvervshæmmede har kontor og mødelokale i samme bygning. På slottet i Sønderborg, hvor der er museum, er også en lille afdeling om 1940-45. Og der kunne sikkert

nævnes endnu en del steder i Danmark, hvor man gemmer ting fra de år, mere eller mindre musealt. Fx. på Nors Hovedgård i det nordvestjyske.

Tilbage til Århus. Oprindeligt var dette anseelige hus, Domkirkepladsen 5, hjemsted for rådhuset. Hertil hørte også efter ældre tids skik lokaler til politi og arrest. Derfor blev huset siden dansk politistation. Slet og ret. 19. september 1944 tog tyskerne det danske politi. I hvert fald i alle større byer. Fx. Århus.

Og da Royal Air Force den 31.10.1944 bombede Århus Universitet, fordi Gestapo havde indrettet sit jyske hovedkvarter i en del af huset, nå ja, så var dette terror-»politi« jo blevet hjemløse. Så rykkede man ind i Århus politistation, som man så rakkede til på alle måder frem til 5.5.1945. Men senere gik det danske politi i 1986 bedre vilkår i Århus. Og i 1985 rykkede

»Museet for Besættelsen i Århus«, som det også hedder, så småt ind her i forhuset. I samme hus har også byens kvindemuseum til huse. Det har lige fejret sin 10 års fødselsdag.

Inden vi gør os færdige med RAF over Gestapo på Universitets-kollegiet, skal med, at tyskerne aldrig rigtig har villet være ved, hvor store

tab man havde. Fra dansk side var det kun kærkomment, at chefen for Gestapo, Schwietzgebel, selv var blandt de omkomne. Mellem dem, der reddede livet, var danske fanger. Akkurat som da RAF bombede Gestapo-hovedkvarteret i København, på Shellhuset i byens centrum. I Århus slap i hvert fald provst Harald Sandbæk væk.



Forskellige tyske torturredskaber og våben.

Så er girokortet her

Med stor beklagelse kan det oplyses, at der p.g.a. en teknisk fejl ikke var girokort indlagt i novembernr.; men følger i dette nummer.

Til de mange, der allerede har sendt abonnement for 1993 pr. check og giro, gælder det indlagte girokort selvfølgelig ikke.

*Med venlig hilsen
J.E. Finderup*



Man har også opstillet modellen af en tysk vagtstue. Med kort, telefoner, radio og andre diverse fornødenheder.

200 medlemmer i foreningen bag museet

Hvem står så bag Frihedsmuseet i Århus, kunne man spørge. I 1983 samledes en række af byens gamle modstandsfolk og dannede en forening. Den har i dag ca. 200 medlemmer og en bestyrelse på seks medlemmer. Med Bent Krogh som formand. Han er fhv. kaptajn i hæren og gav sig i 1977 til at læse historie. Han er gammel Århus-dreng, men lidt ung til selv at have ydet noget i frihedskampen, som han dog tydeligt husker.

Museet drives stort set ved frivillig arbejdskraft. Gamle medlemmer, pensionister og lidt langtidsledige, sendt ud af kommunen, skiftes til vagterne. Med Krogh som den samlende daglige leder. Det meste af året holder man kun åbent lørdag-søndag. Men i turistsæsonen juli-august er det åbent hver dag. Og der kommer mange turister. I 1992 har det mest været tyskere. Før kom også mange englændere. De lidt ældre tyskere er ikke meget for at komme ud af starthullerne. Omkring deres egne erfaringer, bl.a. om de fx. selv tilfældigvis har gæstet Danmark på den tid. Anderledes med den unge generation. Den spørger frit ud om alt. Og når det gælder den danske ungdom, så er den ofte meget optaget af våben og teknik. Mens de ældre godt vil se illegale blade, plakater, plancher o.l. I Århus var der i hvert fald to store illegale blade, »Aarhus Ekko« og »Budstikken«. Og 10-12 andre.

Næsten dagligt får man gaver til museet

Besøgstallet? Ja, der har i 1992 været ca. 4000 enkeltbesøgende. Men i september lukkede man museet. Ellers var tallet nået op på 5000, mener Krogh. Der kommer selv sagt en del skoleklasser. Og de udgør nok andre 1000. Huset ejes af Århus kommune, og den står også for en stor istandsættelse af hele forhuset. Den vil strække sig over et år. Så lige nu har museet pakket alt ned. Men 2. januar 1993 åbner Besættelsesmuseet en stærkt reduceret udstilling i baghuset. Ja, kommunen ejer bygningen, og de to museer trives udmærket med

at betale en besked, ja en symbolsk husleje.

Men alt andet klarer museet ved egne kræfter. Især gratis frivillige. Men, siger Krogh, vi skal nu i gang med at søge nogle fonde. Fx. også tipsmidler. Driften byder alligevel på en del udgifter. Og så meget kan entreen ikke selv klare.

Museet har iøvrigt en fin opbakning i byen og på egenen. Næsten dagligt modtager man effekter og gaver vedrørende de svundne, spændende år. Fra gamle modstandsfolk eller deres enker. En modstandsmand i Århus døde nyligt. I bagklædningen på hans skrivebord fandt man hele 11 pistoler og 2 maskingeværer. Alt med tilhørende ammunition. Politiet fik tingene af familien, og vi fik så lov at tage det, vi kunne bruge, mens resten blev destrueret, siger Krogh.

Iøvrigt har man den aftale med Århus politi, at folk på museet frit kan aflevere gamle våben. Fuldt anonymt.

Et sted ser man den fangedragt, som den kendte tandtekniker og Århus-modstandsmand Leo Kærå i sin tid måtte tilbringe en kvalfuld tysk tid i.

Frøslev-lejren fin minimodel

Cykelhandler Thorkild Bjørnholt Kølln, Århus, lavede i sin tid som Frøslev-fange den fineste kopi af lejren med de mange barakker. Ved sin hjemkomst fra fangedagene fik han modeller heldigt med. Tagene på barakkerne lavede han af svovl fra tændstikker. Og han brugte en del melklister til at få tingene til at hænge sammen.

I de år elskede tyskerne at få tvunget en række film frem i de besatte lande. Fx. »Den gyldne Stad«, der viser livet i Prag. Og er tydeligt anti-jødisk. Den kopi, som en Århus-biograf viste, fjernede modstandsfolk en dag lige så stille. Og hvad var beviset? Jo, på det førstkommande nr. af det illegale blad »Aarhus Ekko« satte man på forsiden en lille stump af filmen, altså det hele hakket i småstykker. Sådan. Bare.

Museet viser selvsagt også en del om det civile danske liv i de år. Nogle kvinder sad i de lange aftener og broderede



Lederen af Besættelsesmuseet i Århus, historikeren og fhv. kaptajn i hæren Bent Krogh. Fotograferet ved den tyske 20 mm maskinkanon, der blev fundet i Århus havn.

hele duge og pudebetræk med tidens og familiens begivenheder. Således har man et stort smukt skilderi i en planche bag glas og ramme. De danske og glædelige ting vises ved datoer o.l. i røde farver. De tyske ting vises i grønt. Der er også lidt om rationeringerne af mange vigtige varer. Og erstatningsvarer. Man ser et sted en kødstadspræsts regnskabsbog fra 1942-43. Et sted noteres »Småting 15 øre«.

De fangne fra Hvidsten-Spentrup-gruppen sad først en tid i forhør hos Gestapo i Århus. Og i en protokol over deponerede sager (Ordnung muss sein - husker man) er en side slået op på krosønnen fra Hvidsten, Niels Fills navn, over hans medbragte ting.

Havde stor tysk maskinkanon som havesouvenir

Engang fandt nogle dumdristige folk i Århus havn en tysk 20 mm maskinkanon. Man stillede den op i en have i Århus Nord. Man havde i kådhed eller dumhed taget denne farlige souvenir med hjem. Det blev nogle naboer for meget. Politiet kom og fjernede kanonen. Og selvfølgelig skænkede man den til byens besættelsesmuseum. I det hele taget skal det understreges, hvis det ikke er gået op for læseren, at på museet her tager man gerne Århus-briller på. Det er først og fremmest et lokalt museum.

28 dræbte og 250 sårede på Århus havn

4.7.1944 var en meget grim dag i store dele af Århus. På havnen sprængtes et stort tysk ammunitionsskib i luf-

ten. Ingen blev vist nogensinde helt klar over årsagen. Var det slavearbejdere fra et af de mange lande, tyskerne havde undervundet, som havde set deres snit til at blande tændsætser o.l. ind på de rette og skjulte steder? Eller var det sabotage på stedet i Århus? Ulykken kostede 28 menneskers livet. 13 andre var savnede. Og 250 blev såret. Den slags fortæller man naturligvis. Gennem avissider. Og plancher. Naturligvis også en planche om 9.4.1940.

Vi skal måske også nævne, at en fhv. modstandsmand, Erik Thomasen (som under sidste del af besættelsen var souschef i Byvagten, i det danske vagtkorps, som blev sat ind i så mange byer, efter at politiet var taget, og i Århus hed det altså Byvagten), at han tager ud på skoler i Århus og beretter om de år. Ligesom han på museet er indkaldt til samme formål.

Og, husk så, at Besættelsesmuseet i Århus igen er delvis på benene fra 2. januar 1993.

Hårdere kurs mod nynazister

BONN (RB). Den tyske indenrigsminister, Rudolf Seiters, har bebudet skærpede aktioner over for højreekstremisters angreb mod udlændinge og asylansøgere efter ugers voldsomme uroligheder, hvor højreekstremister og nynazister har drevet en sand klapjagt mod flygtninge overalt i Tyskland og samtidigt har skændet jødiske symboler.

Runde dage

Ved
**P. Feddersen,
Lundeborg**
5874 Hesselager,
tlf. 62-25 14 77

Svend Dufva, Frugtparken 16, 4300 Holbæk. 85 år den 31. december.

Eva Arildsen, Baadsgaardsvej 21, 7730 Hanstholm. 65 år den 1. januar.

Jens M. Kristensen, Gamborgsvej 13, 1.tv., 2000 Frederiksberg. (Buchenwald) 80 år den 1. januar.

Alfred Lau, Saxovej 82, 5210 Odense NV. 80 år den 1. januar.

Holger Askmand, Hjejlevej 39, 8600 Silkeborg (Neuengamme 50.476). 80 år den 3. januar.

Karl Dester, Källnavägen 15, 26400 Klippan, Sverige (Stutthof 25.674). 70 år den 4. januar.

Arne Bøgholm, Kathrineholms Alle 71 C, 8300 Odder. 70 år den 10. januar.

Aage Carlsen, Sindalvej 37, 9981 Jerup (Frøslev 2194). 75 år den 10. januar.

Jan Tingdal, Märstaragatan 40, 25661 Hålsingborg, Sverige. 70 år den 10. januar.

Jens Chr. Andersen, Skansevej 60, 9400 Nørresundby. 85 år den 11. januar.

Else Winther, Edderkopvej 8, 9000 Aalborg. 65 år d. 15. januar.

Gertrud Gustavsén, Bellisvej 82, 5000 Odense C. 90 år den 15. januar.

Anton Larsen, Vibevej 10, 5450 Otterup. (Sachsenhausen 73.108). 75 år den 17. januar.

Otto Jensen, Vester Fælledvej 43, 9000 Aalborg (Neuengamme 54.476). 75 år den 18. januar.

Frans Sundström, Sylvestervej 6 A, 2610 Rødovre (Buchenwald). 75 år den 19. januar.

Vagn Schröder Poulsen, Geel-skovvej 31, 2830 Virum (Dachau 141.787). 70 år den 20. januar.

Oskar Lilja, Kobbelvænget 37, 2700 Brønshøj (Buchenwald). 75 år den 20. januar.

Mogens Warthoe, Cirklen F. 5, 2630 Taastrup. 70 år d. 23. januar.

Georg Pedersen, Nordfeldvej 13, 2.th., 2700 Brønshøj (Buchenwald). 75 år den 25. januar.

Viggo Christoffersen, Faartoftevej 23, 7700 Thisted. 75 år den 29. januar.

Richard Thomsen, Ulvegravene 14, 9800 Hjørring. 75 år den 30. januar.

Jørgen Christiansen, Vendsyssels-gade 10, 9000 Aalborg. 75 år den 31. januar.

Kaj Egon Larsen, Valby Langga-de 86 C 3.th., 2500 Valby (Buchenwald). 80 år den 1. februar.

Hans Larsen, Tårnvej 43 B st., 2610 Rødovre (Buchenwald). 80 år den 5. februar.

Alfred Jepsen, Tingvej 19, 9600 Aars. 80 år den 7. februar.

Alf Georg Nielsen, Jacob M. Hanssensvej 11, Nordby, 8795 Samsø (Buchenwald). 80 år d. 9. februar.

Kai Erik Martinussen, Vesterris-vej 52, 6100 Haderslev. 70 år den 10. februar.

Gert Petersen, Vestergade 26, 9440 Aabybro. 70 år den 10. februar.

Erik Aarestrup, Rytterbakken 14, 1.th., 3000 Helsingør (Buchenwald). 70 år den 18. februar.

Oscar Lauth, Spicavej 12, 3100 Hornbæk. 75 år den 20. februar.

Hans Peter Johansen, Østerbyvej 13, 8632 Lemvig (Buchenwald). 75 år den 21. februar.

Kaj Friis, Hasserisgade 5, 9000 Aalborg. 70 år den 21. februar.

Astrid Weidekamp, Benediktsga-de 14, 5000 Odense C. 90 år den 22. februar.

Kr. P.H. Rasmussen, Blankasvej 39, 4.tv., 2500 Valby (Buchenwald). 80 år den 23. februar.

Esther Leth, Riishøjsvej 101, 9000 Aalborg. 70 år den 26. februar.

Knud Holst, Snebærvej 35, 9230 Svenstrup. 75 år den 2. marts.

Jørgen Barfod, Ved Fortunen 10 a, 2800 Lyngby. (Neuengamme 69.426). 75 år den 2. marts.

Alvilda Borg, Stadionvej 61 st., 5200 Odense V. 85 år den 6. marts.

Svend Aage Staalfos, Poppelheg-net 4, 2.tv., 2800 Lyngby. (Buchenwald). 75 år den 7. marts.

Svend Christiansen, Åparken 43, 1., 5800 Nyborg. 85 år den 7. marts.

Børge Heide Hansen, Hillerødga-de 116, 1.th., 2400 København NV. (Buchenwald). 85 år den 10. marts.

Gyta Dahl, Vestervænge Alle 13, 9000 Aalborg. 75 år den 11. marts.

Valborg Zinck, Mosebrinken 5, 9210 Aalborg SØ. 65 år den 11. marts.

Ella Thomsen, Ulvegravene 14, 9800 Hjørring. 70 år den 14. marts.

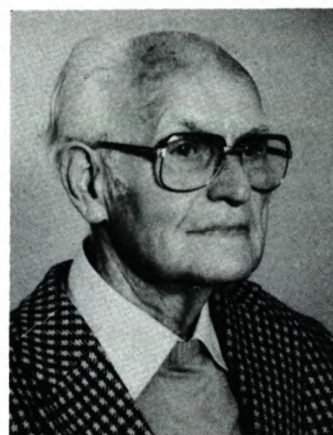
Af hensyn til korrigerings af »Runde dage« bedes foreningerne være opmærksomme på adresseændringer og dødsfald, så listen kan blive rettet i tide.



En fødselsdags-hilsen

Landsretssagfører E. Friehling, gennem en årrække direktør for Østifternes Hypotekforening og formand for landsforeningen Grænseforeningen, skriver denne fødselsdagshilsen:

I 1940 kom Johs. Fosmark tilbage til København fra Sydslesvig, hvor han havde været lærer ved den danske »Ans-garskole« i Slesvig by. Han blev umiddelbart derefter formand for sønderjysk ungdomsforening »18. April«, hvis formål var at virke for de



Johs. Fosmark

danske i Sydslesvig. På samme tid blev jeg næstformand.

Den 12. november 1943 blev Fosmark arresteret af Gestapo på grund af illegal blad-virksomhed.

Ungdommelig ophidsethed fik mig til at gå direkte til Gestapos hovedkvarter for at protestere mod anholdelsen! Jeg fik Fosmarks forhørsleder, kriminalsekretær Wiese, i tale og fremførte mit ærinde med styrke og på bedste skoletysk.

Jeg fremhævede »18. April« som en national organisation og understregede det uhorste, at man arresterede formanden og samtidig - som jeg havde hørt - rydder hans hjem. Med ordene »Ein Moment« hentede Wiese i et pengeskab Fosmarks dagbog. »Det er alt, hvad vi har taget.« Han pegede i dagbogen på »i dag landede en flyvemaskine ved Slesvig, og jeg gik med min klasse derud«. - »Da sehen Sie: Spion«!! Endnu nogle få yderligere protestord - og så hurtigst muligt ud ad døren og straks »under jorden«.

Fosmark blev efter nogen tid sendt til KZ-lejren Sachsenhausen. Ny aktion måtte iværksættes.

Jeg gik til præsident Holger Andersen, formand for Grænseforeningen. »18. April« var og er fortsat en forening under Grænseforeningen.

Holger Andersen erklærede straks i det for ham karakteristiske sprogbrug: »Vi må foretage en tredobbelt demarche.«

Det blev en skrivelse til Københavns kommune, hvor Fosmark var kommunelærer, til Undervisningsministeriet og til Udenrigsministeriet.

Der skete intet. Jeg opsøgte borgmesteren i København, der var åbenlyst bange for at beskæftige sig med sagen - hvis det nu var rigtigt, at Fosmark havde deltaget i illegalt arbejde!

Så gik turen til Udenrigsministeriet, hvor jeg fremhævede, at Fosmark havde tuberkulose, hvilket i sig selv gjorde opholdet i Sachsenhausen livsfarligt. Kontorchef Frants Hvass opfordrede mig til at fremskaffe dokumentation for sygdommen.

Så gik jeg til overlæge Knud Winge ved Centralstationen for tuberkulosens bekæmpelse i København med anmodning om at sende røntgenbilleder til Udenrigsministeriet.

»Så send nogle andre«

Der skete ingenting. Så igen til kontorchef Hvass. »Lad mig.« Han ringede til Winge, der oplyste, at Fosmarks røntgenbilleder udviste, at Fosmark var helbredt for sin tuberkulose. Så faldt de ord, der gennem årene blev berømte i omgangskredsen: »Så send nogle andre.«

Billederne kom og gik gennem Udenrigsministeriet til det tyske Udenrigsministerium i Berlin. Derfra til Gestapos hovedkvarter i Prag (her kunne RAF bombemaskiner ikke nå frem!)

Så til Sachsenhausen, hvor det medførte det alvorlige, at Fosmark blev kaldt frem - og enhver vidste, at det kunne betyde døden. Der blev givet håndtryk i geledet, og Fosmark gik sin skæbne i møde.

- Men til trods for krig og umenneskelig behandling af fanger og civilbefolkning skulle papirerne gå deres gang! Fosmark blev lægeundersøgt og røntgenfotograferet, og billederne vandrede den lange vej tilbage, og til sidst blev de sendt til mig med følgeskrivelse fra det danske udenrigsministerium, og deraf fremgik, at billederne viste, at Fosmark intet fejlede.

»Du reddede mit liv«

Så gik tiden, og en dag i foråret 1945 kom Fosmark med »De hvide Busser« til Københavns Frihavn. Vi mødtes kort tid efter, og Fosmark var så venlig at sige: »Du gav mig mit livs største

skræk - men du reddede mit liv.«

Baggrunden var, at Sachsenhausen ved Gestapos henvendelse blev klar over, at Gestapo havde interesse i Fosmark, uden at Sachsenhausen vidste, hvad sagen drejede sig om - og derfor måtte Fosmark fra det øjeblik ikke lide overlast.

Der tilkommer Fosmark megen anerkendelse for hans indsats og for hans lidelser under besættelsen og en ganske særlig tak for ordene til mig i maj 1945. Vort venskab har nu bestået ubrydeligt i over 50 år.

E. Friehling

Forsinket fødselsdags-hilsen

Kaj R. Præstmann Petersen, 145 Broadoak Way, Broadwater, Stevenage Herts SG2, 8RD England, fyldte den 25. oktober 70 år.

TAK

Til
»Pigtraad-Gestapofangen«

Kære Johannes Fosmark

Mange tak for det tilsendte blad og for den meget nydelige opstilling af foreningen »Frøslevlejrens Venner« årsstævne. Da jeg ikke selv kunne skaffe fotografier det pågældende tidspunkt, er det altså lykkedes dig at få fat i et par virkelig gode billeder fra vor ven Tage Høgsgaard i Risskov. De pynter unægtelig på artiklen. Tak!

I øvrigt er det altid en stor forhøjelse at åbne for »Pigtraad-Gestapofangen«. Jeg er simpelthen noget så imponeret over kvaliteten, layoutet, fotomateriale, den brede dækning m.m.

Gid du må holde til det store arbejde i mange, mange år endnu!

Med venlig hilsen til dig samt evt. andre medvirkende ved bladudgivelsen.

Karen Nymand Nielsen,
Aabenraa

14 åriges reaktioner på beretninger om KZ lejre

Kære Johs.

Jeg har lige modtaget breve fra en skoleklasse fra Resen skole, og jeg har taget nogle citater herfra og af lærerens brev.

Det ser ud til, at der er nogle, der kan forstå, hvordan det var at være fange i KZ-lejr.

Jeg synes, det er meget opmuntrende at se, hvor vågne børnene er. Det var en 7.a klasse.

Venlig hilsen
Villy Mørk Jensen
Sjørring, Thisted

Kære Villy Mørk

Først tak for et interessant besøg og foredrag den 29.9.1992. Det har givet os anledning til, efter at vi er kommet hjem, at tale lidt mere om krigens tid, samt diskutere nogle af de tanker, du har sat i gang hos børnene.

Det er helt klart, at selvom de ikke ved så meget om krigen, gør det et stort indtryk på dem at høre et menneske »der har været med fortælle«. Det er som om historien rykker nærmere og bliver levende til forskel fra den normale undervisning, der jo uundgåeligt bliver teoretisk.

Jeg har ladet børnene skrive om dit foredrag, så også du kan få et indblik i, hvordan de opfatter det, du fortalte dem.

Med venlig hilsen

Niels Riis, Resen skole,
7800 Skive

»Citater fra brevene«:

»Min far er selv nede i Jugoslavien som FN-soldater, så da du fortalte om krigen, kom jeg til at tænke på ham. Da du stod der og fortalte om 2. verdenskrig, tænker man vel også lidt på, hvordan det ville være, hvis der kom krig i Danmark.«
Anette

»Nu ved jeg lidt mere om 2. verdenskrig, noget som jeg aldrig havde drømt om.«
Lars

»Jeg har været i koncentrationslejren Theresienstadt. Der var nogle celler, der var beregnet for een person, og der satte de 12 personer ind. Det må have været forfærdeligt.

Man kan måske spekulere på, hvorfor man gravede alle ligene op fra massegravene, og begravde dem et andet sted hver for sig. Men det var jo nok gjort, fordi man syntes, at de skulle have et værdigt gravsted. Men på den anden side forstyrrer man de døde søvn.«
Anne W.

»Jeg havde aldrig troet, at mennesker kunne være så onde mod folk, især børn. Da vi så de magre mennesker over alt, kom jeg til at tænke på dem, der sulter ihjel i udlandet. Jeg kom også til at tænke på, hvordan de mennesker, der har skudt børn og voksne i krigen, hvordan de kan sove om natten?«
Bitten

»Noget af det mest interessante var at se alle de ting, du havde, lige fra knive til breve. Men det, jeg har tænkt på i lang tid er, hvordan det bliver, hvis der kommer en 3. verdenskrig, og hvem mon, der blev det førende land?«
Rasmus

»Jeg havde ikke regnet med, at det var så barsk dengang. Det måtte også være forfærdeligt for de mennesker, som skulle hente de døde fra koncentrationslejrene og begrave dem. Det må være et mæridt for dem i dag, hvis de lever.«
Merete

»Jeg syntes også, det var uhyggeligt med den doktor, der lavede forsøg med de børn, og da de SS-folk skulle hænge dem, og de blev nødt til at trække ned i dem, fordi de ikke var tunge nok til at hænge sig selv.«
Martin

»Jeg blev helt kold, da jeg så de døde mennesker. Jeg hav-

de nemlig aldrig set et dødt menneske før. Jeg undrer mig over, at du ikke fortalte så megen om Hitler, for det var jo ham, der gjorde det hele.»

Martin G.

»Det der rørte mig mest, var de mennesker, der var døde af sult. For det er uretfærdigt, at der er så megen forskel på mennesker.«

Lene

»Jeg har tit tænkt på, hvordan det ville blive, hvis der kom en 3. verdenskrig, hvordan jorden kommer til at se ud, om der overhovedet er noget, der hedder jorden efter krigen.«

Vanja

»Dengang jeg så den film om krigen, fik jeg et lille chok. Jeg havde regnet med, at der var mange døde, men ikke så mange.«

Steffen

»Jeg kan ikke forstå, hvordan der kunne ligge 2-3 mennesker i de senge, der var i barakkerne. Jeg kom til at tænke på, hvad jeg ville have gjort i en kz-lejr. Ville jeg begå selvmord eller prøve at flygte eller hvad?«

Kristian

»Selv om historie ikke er mit bedste fag, var det du fortalte, alligevel spændende. Jeg kunne godt tænke mig at høre mere, hvis vi havde tiden.«

Kristine

»Folkene der styrede KZ-lejrene, må have været frygtelige mennesker. Du har godt nok mange ting fra krigen. Det var en flot udstilling.«

Tina

»Jeg kom til at tænke på, hvor megen forskel der var dengang og så nu. Nogle gange tænker man ved sig selv, at man ikke har ret meget tøj, og når vi er sultne, tager vi bare noget at spise. Det er ikke til at forstå, at tiden var så barsk engang.«

Karina

»Der er meget i fjernsynet om de nazister, der ikke kan lide flygtningene. Man skulle tro, at de havde fået nok af det Hitler gjorde.«

Lars

»Især de ting, som var brugt som tortur under krigen. Tænk at nogen kunne gøre sådan noget mod andre folk.«

Michael

»Det der var mest interessant for mig var, hvordan tyskerne fik folk til at fortælle, hvad andre eller de selv havde gjort.«

Henrik

»Jeg syntes det var interessant at se videoen. Man tænker på, at det har været, og er sådan i nogle lande. Når jeg ser alt det, vi spiser, synes jeg godt, vi kunne sende noget ned til dem, der trænger i dag.«

Karina

»Jeg synes, det er utroligt, at tyskerne kunne nå at bygge så meget: Bunkers, KZ-lejre på så kort tid, og at Hitler kunne få så mange folk til at makke ret.«

Thomas

»Det var spændende at høre om dengang, men ikke spændende for dig.«

Søren

»Det er helt utroligt, hvad du har været igennem. Jeg tænkte på, at hvis jeg havde været født, kunne det lige så godt have været mig.«

Anne

»Det overraskede mig, at det var så alvorligt. Jeg troede ikke, det passede. Hvorfor ville kongen af Danmark lade sig erobre af tyskerne?«

Bit

»Jeg kan ikke forstå, at de ingen medlidenhed havde med børn, og at de brugte dem til forsøg mod sygdomme. Det må ikke ha været særlig rart at være det enlige barn, der stod tilbage uden hjem og familie.«

Jacob

Tak fordi du ville fortælle!

Min rejse i Jylland for at skaffe kontakter

Efter den tyske aktion mod politiet den 19. september 1944 var politiets ledelsesstruktur slået i stykker, og en ny måtte opbygges fra grunden. Færdselsbetjent, ingeniør Erik Pontoppidan Sørensen kom til at spille en rolle i denne proces. Som tjenstgørende i Rigspolitichefens Færdselsafdeling havde han indtil den skæbnsvangre 19. september kørt patrulje over hele landet og havde derved lært mange politifolk at kende mere eller mindre personligt. Han havde derfor bedre forudsætninger end de fleste for at løse den opgave, der nu blev ham betroet.

Herom har han - sammen med meget andet - fortalt i et erindringsværk om sine oplevelser i krigens slutfase.

Erindringerne har Pontoppidan Sørensen først og fremmest skrevet til sine børn og børnebørn, men vi har fået lov at gengive brudstykker, og her bringes derfor det afsnit, hvor han fortæller om den meget specielle opgave, han påtog sig i oktober/november 1944.

Det gylt Jylland

En dag sidst i oktober 1944 blev jeg kontaktet af min kollega, færdselsbetjent Daldorf Hansen. Han fortalte, at han af politiledelsen var blevet anmodet om at rejse til Jylland for at få kontakter til de enkelte politikredse; men han mente ikke, at han kunne påtage sig opgaven og havde så foreslået mig. Hvis jeg var villig, skulle jeg kontakte en politimand pr. telefon. Det gjorde jeg så, og vi aftalte et møde på en lille vinstue inde ved Rådhuspladsen. Her fortalte politimanden, at politiets øverste ledelse ønskede kontakter til de enkelte politikredse i landet. Man mente, at en mand fra færdselspoliti-

et måtte have forudsætninger for at løse denne opgave, da vi kørte i alle politikredse. Jeg skulle rejse til Århus den førstkommende torsdag, og indlogere mig på Missionshotel Ansgar, hvor der ville være reserveret et værelse til mig. Der skulle jeg møde en hr. Rasmussen i receptionen. Han ville give sig til kende ved, at han ville tage venstre hånd op til knaphullet på sin cottoncoat. Jeg fik penge til rejse.

Jeg spekulerede nu over, hvad jeg kunne gøre for at give rejsen et troværdigt formål, i tilfælde af at jeg skulle blive afhørt af tyskerne. Jeg fik den ide at finde et firma, som jeg proforma kunne rejse

F. Bülow & Co.

TELEFON CENTR. 1722
MED OMSÆTTLING TIL
SAMTLIGE AFDELINGER
POSTGIROKONTO
NR. 610

BBJ/VP

INDEHAVERE
C. A. BULOW - F. C. JACOBSEN

KØBENHAVN V.
POLITITORVET

Den 1. November 1944.

A. B. C. CODE 54 ED
BENTLEY'S CODE
UNIVERSAL TRADE CODE
TELEGRAMADRESSE
BULOWSKI

Til D'Herrr Automobilforhandlere og Automekanikere!

Vedrerende: FINNO Gas-Karburatorer.

Vi beder Dem modtage vor Ekspert Herr Ingeniør Erik Sørensen, der staar til Deres Raadighed med Hjælp og Vejledning vedrerende de FINNO Gas-Karburatorer, som De har monteret.

Med Højsættelse
F. Bülow & Co.

F. Bülow & Co.
B. Bülow-Jacobsen

Fotokopi af introduktionsskrivelsen fra F. Bülow & Co.



for. Det skulle jo helst være indenfor en branche, som jeg kendte noget til. Da jeg kendte driftsleder Hønningsen hos GM-forhandler Bülow & Co., gik jeg til ham og spurgte, om han mente, der var nogen mulighed hos hans firma. Han henviste mig til direktør Bülow-Jacobsen, som jeg trygt kunne stole på. Bülow-Jacobsen var meget positiv. De havde netop sendt et nyt produkt til gengasbiler på markedet, det kunne jeg rejse rundt og hjælpe kunderne tilrette med. Det var en gaskarbura-tor, kaldet »Finno«. Jeg fik en grundig forklaring om dens virkemåde, en ordrebog og en introduktionsskrivelse.

Torsdag den 2. november tog jeg toget til Århus, og ankom hen på eftermiddagen til hotellet, hvor jeg fik mit værelse anvist. Lidt før kl. 18 gik jeg ned i receptionen for at vente på hr. Rasmussen. Vi havde aftalt, at han skulle være der kl. 18. Men der var ingen hr. Rasmussen. Jeg sad og ventede i et par timer, og blev efterhånden nervøs for, at det skulle virke for påfaldende, at jeg blev siddende i receptionen. Der kom og gik en del tyske militærpersoner, som boede på hotellet. Jeg gik en tur ud på gaden nogle gange; men der var det mørkt og trist.

Endelig ved 20-tiden dukkede Rasmussen op. Han beklagede, at han var blevet forsinket. Vi gik op på mit værelse, og her forklarede han mig, at min opgave var at få navn og adresse på en pålidelig politimand i hver af politikredsene syd for Horsens, Herning og Ringkøbing, som ville være kontaktperson til politilevelsen, således at politiet kunne blive reorganiseret ved tyskernes kapitulation. Det behøvede ikke nødvendigvis at være en overordnet politimand, kun en politimand, som man kunne stole på. Samtidig skulle jeg se at få oplysning om, hvor mange politifolk der var tilbage i kredsene, hvad de havde af våben og anden udrustning. Oplysningerne skulle jeg sende til guldsmid Børge Rasmussen »Dansk røde Kors« i Århus. Jeg fik kuverter og frimærker, samt 250 kr. á konto til rejseudgifter. Det var mange penge dengang. Hr. Ras-

mussen kunne jeg få kontakt med på adr.: Fru Lauersen, Ryesgade 28, Århus.

Næste dag tog jeg til Vejle. Her boede jeg hos faster Gudrun og onkel Nis, som dengang boede i Skyttehusgade. De kendte tilfældigvis en politibetjent, som boede i nærheden. Det viste sig at være en, jeg havde gået på politiskolen sammen med. Han samlede en 5-6 kollegaer hos sig, som jeg så forelagde sagen. De ville forsøge at fremskaffe de oplysninger, jeg skulle have. Næste morgen tog jeg rutebilen til Kolding.

I Kolding var der heller ikke problemer, for her var onkel Villys broder Junus Larsen Petersen politibetjent. Han samlede nogle kollegaer hos sig, og mødet resulterede i, at kontaktsadressen blev: Hr. Edelhart Sørensen, Fynsvej 87, Kolding. Telf. 1540. Jeg fik at vide, at de havde dannet 2 grupper, at de var 2 pa'er (politiassistenter), 3 ob'er (overpolitibetjente), 10 pb'er (politibetjente), 5 rpb'er (reservepolitibetjente), 1 kb (kriminalbetjent) og 1 landbetjent. Politimesteren havde man ingen kontakt med. Af materiel havde man 5 personvogne, i udrykningsvogn, 5700 l benzin og 3 geværer.

Jeg overnattede hos Jenny og Villy, og næste dag tog jeg til Fredericia, hvor morfar boede. Jeg ringede til ham fra banegården, for at høre om han var hjemme. Da jeg var på vej ud til ham, kom han mig i møde og sagde, at vi var nødt til at gå hen på Højskolehotellet at snakke sammen, for hans kone turde ikke have illegale personer på besøg.

Jeg spurgte ham, om han kendte nogle politimænd i Fredericia. Han kendte navnet på en ældre politiassistent, som han dog ikke kendte personlig. Vi fandt hans adresse i telefonbogen. Ham opsøgte jeg så; men han var meget mistænksom. Han troede, at jeg var stikker. Han ville først undersøge, om det var rigtigt, at jeg skulle have de oplysninger, jeg bad om. Jeg kunne komme igen et par dage senere; men da jeg nogen tid senere kom tilbage, nærmest smed han mig ud. Han sagde, at han havde talt



Erik Pontoppidan Sørensen.

med København, men der var der ingen, der vidste noget om, at jeg skulle have nogle oplysninger, så den fælde ville han ikke gå i.

Gennem morfar fik jeg så kontakt med en ung reservebetjent, der hed A. C. Rasmussen og boede Vesterdalsvej 6, Fredericia. Han var mere samarbejdsvillig. Ved et senere besøg oplyste han, at der i Frederia var dannet en gruppe med 1 pa, 3 ob'er, 15 pb'er, 24 rpb'er, 2 personvogne og 10 maskinpistoler. Politimesteren havde man heller ikke her kontakt med.

Fra Fredericia tog jeg toget videre til Esbjerg. Her kendte jeg en politibetjent fra de gange, jeg havde været på patrulje i Esbjerg. Han hed V. Skafsgård og boede Fjordsgade 48, Esbjerg. En frisk fyr og ivrig modstandsmand. Jeg overnattede hos ham. Han fik sammenkaldt til et møde den næste formiddag i en lejlighed ude i nærheden af rundkørslen ved Hjertingvej.

Der var nogle kriminalfolk med til mødet; men dem så

jeg ikke. De var meget forsigtige og ville ikke lade sig se. De sad i stuen ved siden af, hvor der var en portiere imellem. Jeg forelagde dem mit ærinde, og de stillede en hel mængde spørgsmål. Det endte dog med, at Skafsgård skulle være kontaktperson. Jeg skulle så få de nødvendige oplysninger gennem ham.

Om eftermiddagen tog jeg til Varde, hvor jeg ikke kendte en levende sjæl. Jeg startede med at indlogere mig på byens hotel. Her slog jeg op i telefonbogen og fandt adressen på en politibetjent Jepsen, som boede Vesterport 10. Det var ikke ret langt fra mit hotel, så jeg gik straks hen og ringede på. Jeg traf hans kone; men hun troede sikkert også, at jeg var i ledtog med tyskerne, så hende fik jeg ikke noget ud af.

Nu var det ved at blive mørkt, så jeg opgav videre eftersøgning den dag. Jeg var ærlig talt ikke særlig stolt ved situationen, for jeg havde indtryk af, at alle gloede efter mig, som om jeg var gestapo-

mand eller sabotør.

Næste dag gik jeg en tur rundt i byen for at orientere mig. Jeg kom forbi et autoværksted, hvor der stod en mekaniker og rodede med en generatorbil. Jeg gav mig i snak med ham, som viste sig at være mester. Jeg præsenterede mig som manden fra Bülow, der vidste alt om gasgeneratorer. I samtalen løb fortalte han, at han indtil nu havde sluppet for at arbejde for tyskerne. Da jeg efterhånden havde fundet ud af hans sindelag, dristede jeg mig til at spørge ham, om han kendte nogle af politifolkene her i Varde. Det gjorde han faktisk. Gennem ham kom jeg telefonisk i forbindelse med politibetjent Jepsen. Han var også meget forsigtig; men jeg foreslog, at han skulle ringe til pb. Skafsgård i Esbjerg og få bekræftet rigtigheden af mit forehavende.

Efter at han havde talt med Skafsgård, aftalte vi at mødes på Brandstrupvej nr. 14, hos L. Christensen, her kom også ob., Eriksen. Vi aftalte, at Eriksen skulle være kontaktperson på adressen, hvor vi holdt møde. De fortalte, at de havde dannet 2 grupper og var ialt 1 pa., 2 ob'er, 7 pb'er, 7 rpb'er og 1 kb. At de havde 3 personbiler, 1 motorcykel med sidevogn, 3000 l benzin og 20 l motorolie samt 2 geværer.

Fra Varde tog jeg toget til Ribe. Her var det ved at brænde på, for da jeg kom ind på hotel »Dagmar«, stod værten, som jeg kendte, og tog imod mig. Han hed Petersen og havde været overtjener på Grandhotel i Aabenraa. Jeg havde dårligt nok fået spurgt, om jeg kunne få et værelse, før han fortalte, at kriminalassistent Max Pelving (en meget berygtet dansk politimand, som arbejdede for Gestapo) boede her på hotellet, så hvis jeg ikke ønskede at møde ham, ville det jo nok være klogt at finde et andet logi.

Det gjorde jeg faktisk ikke, for jeg var sikker på, at Pelving kunne genkende mig. Jeg havde nogle måneder inden besøgt ham i hans sommerhus ved Skamlebæk på Vestsjælland sammen med ob. Weis engang, vi var på patrulje i det område. Weis var nazist og

gode venner med Pelving. Så jeg valgte at trække mig tilbage. Petersen gav mig adressen på en politiassistent i Ribe og ville ringe, at jeg kom.

Da jeg kom derhen, fortalte politiassistentens kone, at hendes mand »var gået under jorden«. Han opholdt sig nu hos en broder, der havde en lille gård i Harte lige uden for Kolding, og han kaldte sig »Bageren«. Hun bød mig på middagsmad og fortalte, at jeg kunne kontakte redaktøren for Socialdemokraten i Vejen. Hun vidste, at han havde kontakt med nogle af de andre politifolk i området. Hun havde godt hørt, at Gestapo var i byen, så det var nok ikke klogt for mig at blive i Ribe. Hun ringede til redaktøren i Vejen og fortalte, at hendes nevø ville komme at besøge ham.

Jeg tog til Vejen, hvor redaktøren stod på stationen og tog imod mig. Jeg kan desværre ikke huske hans navn; men jeg må sige, at han og hans kone var helt enestående hjælpsomme. Jeg blev modtaget som en ven af huset og boede hos dem flere gange.

Han fortalte, at han havde kontakt med politifolk fra såvel Ribe som Toftlund. Han forsøgte at komme i forbindelse med nogle af politifolkene den aften, jeg var der, men det lykkedes ikke. Heller ikke den næste formiddag lykkedes det. Men han lovede, at arrangere et møde næste gang, jeg kom, hvis jeg blot ville give besked et par dage i forvejen på tlf. Vejen 136.

Næste morgen tog jeg til Aabenraa, hvor jeg boede hos min tante Nora og onkel Anders, der boede Lille Bjerggade 6. Her kom jeg i forbindelse med kriminalob. Ørum. Hans kontaktadresse var: Fru Mette Marie Petersen, Nørrechausé 76. Ørum oplyste, at der var dannet 9 grupper med ialt 8 kbtj, 42 pbtj., og de havde 5 personbiler og ca. 2000 l benzin. Ørum hjalp mig med at få kontakter til Sønderborg og Gråsten.

I Sønderborg fik jeg kontakt med ob. J. E. Torbensen, Drachmannsgade 4, tlf. 1295. Han oplyste, at de havde dannet 6 politigrupper, og de var ialt 2 pa'er, 5 ob'er, 11 pb'er og 14 rpb'er. 21 havde fuld

udrustning, resten manglede hjelme og geværer. De havde 3 personvogne i politiet og kunne formentlig disponere over mindst 2 privatbiler.

I Gråsten kom jeg i forbindelse med ob. Rossen på kontaktsadresse: Slagtermester H. N. Petersen, Kruså pr. Padborg. Mærket »Peter«. Rossen kunne jeg træffe på tlf. Alnor 554. Han fortalte, at de havde 2 politigrupper. At de var 1 pa., 5 ob'er, 6 pb'er og 1 rpb. De havde 1 personvogn og 1 motorcykel med sidevogn og mindst 400 l benzin.

Efter turen til Sønderborg og Gråsten tog jeg til Tønder, hvor jeg fik kontakt med pa. Petersen, som jeg sidst havde talt med den 19. september, den dag politiet blev taget. Hans kontaktadresse var: Leas Alle 7, Tønder. Tlf. 353. Han oplyste, at de havde dannet 4 grupper, de var ialt 2 pa'er, 6 ob'er, 7 pb'er, 4 rpb'er, 1 ka., 2 kob'er og 6 kb'er, de havde 1 gruppevogn, 1 personvogn og 1 motorcykel med sidevogn samt ca. 800 l benzin.

Derefter tog jeg til Haderslev, hvor jeg kontaktede min tidligere chef, autoforhandler Svend Wæver, som jeg vidste var en god dansk mand. Han satte mig i forbindelse med ob. Schultz. Kontaktadresse: Chr. P. Schultz, Louisevej 19, Haderslev. Tlf. 3202. Her kunne jeg først få oplysninger om mandskab m.v. ca. 14 dage senere.

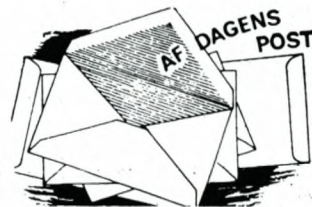
Nu tog jeg igen til Vejen, hvor redaktøren for Socialdemokraten havde arrangeret et møde med kbtj. Skibelund fra Toftlund. Han var »gået under jorden« og boede hos formanden for Malt sogns sygekasse, Malt pr. Vejen. Skibelund oplyste, at man i Toftlund havde 1 gruppe bestående af 2 kpb'er, 2 pb'er og 2 rpb'er. De havde fuld udrustning, 2 personvogne og 1 motorcykel med sidevogn.

Skibelund havde også oplysninger om Ribe. Kontaktadressen skulle være Socialdemokraten i Vejen, mærket »Ribe«. I Ribe havde man 7 grupper, bestående af 1 ka., 1 pa., 2 kob'er, 5 ob'er, 3 kb'er, 6 pb'er, 3 landbetjente, 23 rpb'er. De fleste havde fuld udrustning, og de havde 8 personvogne, ca. 1200 l benzin og 100 l olie. Jeg overnat-

tede igen hos redaktøren, og næste morgen forsøgte jeg at komme med toget til Kolding; men der gik ingen tog den morgen. Redaktøren, der havde forbindelserne i orden, skaffede mig kørelegjighed med Falck til Vejle. Her forsøgte jeg at komme i forbindelse med den politibetjent, jeg kendte, men jeg traf ikke nogen hjemme. Jeg overnattede hos Gudrun og Nis. Jeg forsøgte igen næste morgen, men stadig uden resultat.

Jeg kunne nu ikke komme videre. Tog toget til Århus, hvor jeg kontaktede »Rasmussen« for af aflægge rapport. Han meddelte mig, at han nu havde tilstrækkelige oplysninger til, at han selv kunne skaffe de manglende kontakter, så jeg godt kunne afslutte opgaven nu.

Da jeg nu var i nærheden af Gylling, tog jeg ud og besøgte mine forældre et par dage og tog derefter toget til København.



I gamle gemmer fandt jeg forleden første nummer i Pigtraads første årgang. Det er imponerende at se udviklingen og at konstatere samme veloplagthed hos den gamle redaktør. Bedste hilsner

N.A. Eigenbroth, redaktør

Man skal ej
holde op at så,
fordi fuglene
æder af kornet.



Af en jysk modstandsmands saga

Terkel N. Teilmann, Give, blev, 70 år



Terkel N. Teilmann

Vingstedcentrets »far« kaldte man, bestemt med rette, Terkel N. Teilmann, »Hedelodden«, Uhe Mark ved Give, som døde 28.9.92, kun en uges tid før han ville være fyldt 71 år. Han fik et sjældent spændende og dådligt liv. Var en ægte jyde og en fremragende modstandsmand.

Hans mange gøremål, hans fine karakter og hans frygtløse optræden, når det gjaldt, gjorde også, at den lille Ødsted landsbykirke mellem Vejle og Vingsted, var fyldt til trængsel ved hans begravelse. Sognepræst Elly Fink talte smukt, og bagefter indbød enken, Kirstine Teilmann, af venner kendt som »Nulle«, til mindesamvær i Vingstedcentret, hvor ægteparrat fra 1970 til 1988 havde haft 18 travle og rige arbejdsår, så de efterlod centret i fin drift og med en række udvidelser bag sig. Efter spisningen for det talstærke følge fra alle egne af landet, blev der holdt en række taler, ligesom Højskolesangbogen blev flittigt benyttet.

For et par år siden fik den, der skriver dette, hjemme på »Hedelodden« hos Kirstine og Terkel hele hans livshistorie. Han fødtes 6. oktober 1921 i Hellevad ved Åbenrå, men snart flyttede familien til Gerndrup ved Brørup. Siden voksede han op i Guldager mellem Esbjerg og Varde. Faderen var købmand, og Terkel var ældst af en række søskende. I Esbjerg fik han realeksamen. Så kom han til postetaten, bl.a. Fanø og Varde. 9.4.1940 havde han vagt på Statstelegrafen i Varde, så han oplevede alle meldinger

ne om landets besættelse så at sige på første hand. Hen på dagen talte han med sin mor, som var fra landsbyen Kollemorten ved Give. Nu ønskede hun bare, hun sad så fredeligt et sted igen. Terkels far var fra Gram og gik i tysk skole. Men da han under 1. verdenskrig blev indkaldt til tysk militærtjeneste, flygtede han fornuftigt nok til Danmark. I kommis-tiden i Jelling traf han sin senere kone, som kom fra Grejsdalens Hammerværk.

Terkel selv kom fra Varde til København, til han 1942 blev indkaldt til soldat i Odense. Siden kom han på Kornetskolen i Næstved. Det, han her lærte om våbenbrug, kom ham siden til stor gavn i det illegale arbejde. Han var nu hos postvæsenet i Ribe. Og der underviste han en lokal modstandsgruppe. Man holdt flere gange skydeøvelser på Varmind Hede. Sammen med en flok andre unge skulle han engang i maj 1944 til et gilde på landet med overnatning derude. Men kl. 5 om morgenen kom en kammerat fra Ribe og advarede ham. Gestapo havde søgt ham på hans logi, og da man ikke fandt ham, havde man ødelagt alt. Selv tog han cyklen mod Rødding, derfra til Vojens, sidst til Odense. Et par dage efter var Terkel i København. Her opsøgte han gamle venner fra kornettiden.

Han fik opgivet en adresse på Hårlev Kro på Stevns. Her havde han så kvarter resten af besættelsen. Terkel kom hertil i juli 1944, altså mens de allierede gik i land i Normandie. Fra Stevns sendte man ikke så få jøder til Sverige, da jødeforfølgelserne begyndte i oktober 1943. Hårlev kro var kontaktstedet, og kommandør Bangsbøl var længe den stedlige leder. Det skete, at en transport mislykkedes eller blev aflyst. Til sidst måtte mange af transportfolkene selv af sted. - Jeg var mindre kendt og fik også et nyt navn, fortalte Teilmann mig. Især var han nu kurer for Studenternes Efterretningstjeneste. Man overgik så til at modtage

våben fra luften fra RAF. Han fandt egnede modtagepladser. Hans kontakt var fremfor alt skovrider Børge Petersen på godset Gjorslev. Til sin assistance havde Terkel en søløjtnant og nogle betjente, der var under jorden. Man fik oprettet flere modtagegrupper og fandt nye pladser. Tillige oprettede man en ny flugtrute til Sverige. Nemlig via Fakse Ladeplads, hvorfra udgik så mange små skonerter med kalk. I kalklasten indrettede man så et lille lukaf.

Efteråret 1944 begyndte våbenmodtagelserne her. Første nedkastning skete på en åben plads i Vallø Storskov. Den aften lød budskabet rettet til gruppen fra BBC i London »Hilsen til Agnes«. Man fandt nye pladser. Noget glippede. Men ti gange fik man den vinter gode laster fra luften. Hver gang var der mellem 8 og 12 containere, fyldt med våben.

- Min kone, som er fra Nibe, og som jeg traf anden gang jeg var postmand i Ribe, er gift i en hvid kjole, syet af faldskærmsstof. Min lille søster var siden stolt af at blive konfirmeret i samme kjole. Selv har jeg endnu en kuffert fra den tid. Der havde været en radio i. Og en vindjakke med skudhul i, fortalte Terkel.

Frem til begyndelsen af april 1945 gik alt stort set udmærket. Men en tidlig morgen, efter en god nedkastning i Ganne skov om natten, stod nogle Hipo-folk og ventede på vor vognmand Børge Nielsen, Store Heddinge, da han skulle ud at hente en sending våben til København hos Terkel og hans gruppe.

Da det begyndte at gå galt, ringede man fra Hårlev kro for at advare Terkel. Men han var forlængst af sted. Han sad tre timer på et kontaktsted. Og blev altså ikke advaret. Han og hans kammerater kørte til Søgård. For ikke at få for megen snak på egnen, tog man en omvej til depotet. Ca. 150 meter. Man nåede næsten gavlen, da en siger: »Har I også politibil her?« - Der

holdt nemlig et salatfad. Nu gjaldt det at slippe væk i en fart. Terkel og hans to venner styrtede ned gennem Slots-parken. To Hipo'er med maskinpistoler var i hælene på dem. Men de gjorde den fejl, at de skød, mens de løb. Og ramte ikke. Terkels hold skulde ned til bilen, der tilhørte læge Thomasen, Fakse. I dækning og så væk. Lægen kom ind i den 4-dørs Ford og råbte til Terkel: »Se så at komme med Mads.« (hans øjeblikkelige dækningsnavn). Terkel klamrede sig fast til trinbrættet. Ind imellem skulle de to Hipo'er havde skiftet magasiner.

Bilen havde 17 skudhuller

- Da vi nåede hjem, havde bilen 17 skudhuller, og selv var jeg såret i armen, sagde Terkel. Men dr. Thomasen var uskadt.

Terkels kugle sad i venstre overarm. Først var den gået gennem bilen. (Kuglen blev siddende i Terkel resten af hans liv). Man søgte hen på et lazaret, indrettet på en gård. En læge søgte at finde kuglen. Men kunne ikke. Og på Fakse sygehus ville ingen. For der ville Hipo snart dukke op. I stedet kørte man til tandlæge Larsen i St. Heddinge. Undervejs besvimed Terkel. Og kunne ikke vise vej. Og han var den eneste, som vidste, hvor man skulle hen. Men der var en mening i galskaben. For oppe hos tandlægen sad han selv som Hipo-fange, mens tyskerne ventede på flere ofre. Nu gik turen til en gård i nærheden, hvor man først fik en kugle ud af Kieler-Las' hæl. Da Terkel skulle opereres, slog hverken remedier eller sagkundskab til, så den operation opgav man.

Man advarede dog Terkel om, at kuglen kunne begynde at vandre i kroppen. Det skete dog aldrig.

Snart var Terkel i gang på ny. Han medvirkede bl.a. ved sprængningen af et tysk radiofyrr på Nordstevns.

Efter befrielsen var han sammen med bl.a. Kieler-Las i Kiel (Heiligenhafen) og deltog i hjembringelsen af otte

danske skibe, som tyskerne havde beslaglagt. Det var fx. »Peder Skram«, der lå som flakfort i Kiel. Endvidere »A.P. Bernstorff«, nogle motortorpedobåde og ombyggede fiskekuttere.

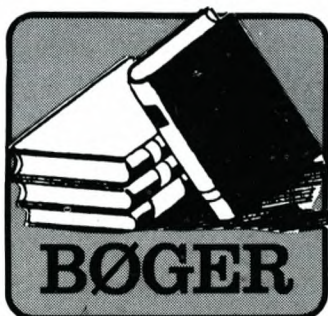
Juni 1945 blev Terkel hjemsendt. Men jobbet på et postkontor kunne han ikke affinde sig med. Så via modstandsbevægelsen kom han i hæren og i trøjen. Sommeren 1957 var han på bevogtning i Gaza. Han kom også i staben ved Fynske Livregiment. Og var nu major. 1963 blev han chef for hjemmeværnet på Østfyn, til han foråret 1970 blev kaldt til Vingsted. De danske Skytte-, Gymnastik og Idrætsforeningers ny kursuscenter der var i krise. Men ved utrættelig flid, og diplomati, lykkedes det Terkel at få kursen rettet op.

Inden Terkel gik på pension i 1988, den første tid også som konsulent for Vingsted, havde han og Kirstine forlængst tænkt på retræten. De erhvervede nemlig et nedlagt landbrug på 30 tønder land. Og plantede 70.000 træer. Mest fyr og gran.

Foruden som modstandsmænd, officer (hvor han var afholdt af de menige), og al arbejdet i Vingsted, ja og »Hedelodden«, så havde han endnu en række gode interesser. Især var han glad for at være frimurer i en Vejle-loge.

En ægte og smuk jysk saga.

Johns. Rasmussen, Vejle



»Som om intet var hændt«

Pastor Erik Thostrup Jacobsen, Gentofte:

»Som om intet var hændt«

Den danske Folkekirke under besættelsen

382 sider. Odense Universitetsforlag

»Som om intet var hændt« hedder denne ganske interes-

sante afhandling, der søger, yderst nøgternt, at skildre livet i den danske folkekirke i de fem besættelsesår, hvor så meget ellers skete.

Men hvor man, med forfatteren og hans titel, må sige, at det ikke altid var kirken, som stod forrest. Man kan sige, at i Hitler-Tyskland kom de sande troende også ofte sent op på mærkerne. Men i Tyskland, som i Danmark, skete det dog. Mange kristne kom, som jeg allerede har sagt det, og det er anmelderens personlige skøn, lidt sent i gang. Men det gjorde så mange danskere i det hele taget. En del danske var bare i chok den 9.4.1940 og lang tid derefter. Det er vi mange, som husker.

Men, altså bogen her. Den vil ikke fortælle os noget om dansk frugtvin i stedet for den sædvanlige og originale altervin. Eller om en prøveoversættelse af Det nye Testamente. Ikke om kvindelige præster, som 1940-45 må have været en tifolk rødere klud på mange, end det nu er tilfældet, hvor det ellers kan være galt nok i Indre Missionske kredse her i 1992.

Nej, siger forfatteren efter sine grundige studier, Guds ord skulle være det sædvanlige. Det skulle ikke indrettes på særlige situationer. Ikke være finurligt. Men, konstaterer bogen også, langsomt kom der en ny linje frem. Hvor længe kunne man, ustraffet, tie mod vold og overgreb. Der er noget, som hedder »Kampen for frihed og ret«. Noget, hvor kirken måtte sige fra. Man indså en dag, at man ikke kunne blive ved med at sige ja til al Hitlers overtro og løgne. Alt det, som var i så åbenlyst modstrid med alt, hvad Bibelen i virkeligheden prædiker af kærlighed, omhu og medmenneskelighed.

Længe følte KFUM og K sig for eksempel inkompetente til at gå ind i Dansk Ungdomssamvirke. Det var nok for folkeligt, for banalt. Og måske DU en dag blev forbudt af tyskerne. Så var KFUM og K der helt fri og ubesmittede.

Men der var fx. også en 29.8.1943 - en folkelig opstand uden lige. Og der var jødefølgelserne fra 2.10.1943. Og

der var mordet på Kaj Munk 4.1.1944.

Kirken rejste sig på mange måder til modstand. Ellers var det vel heller ikke »folkets kirke«, en dansk kirke. Som hos læger, lærere, politi osv., så måtte også den danske kirke og dens mange præster, meget uens, meget lidt disciplinerede, en dag tale rent ud. Det gjorde man så også på mange måder.

Der var også danske præster i Frøslev, og værre endnu i Neuengamme, og en række andre tyske kz-lejre. Der kom en dag. Der groede noget selvfølgelig frem som et modsvar mod de stadigt værre tyske overgreb.

Men længe så alt ud til, at alt var som før. »Som om intet var hændt«. Og bagefter fortsatte vor folkekirke sin daglige dont - som om intet var hændt. Man forkyndte ordet - som det nu var sket i 2000 år.

Johns. Rasmussen

Uhyret Mengele og hans forsøg på jødiske tvillingebørn

Lucette Matalon Lagnado og Sheila Cohn Dekel:

»Flammernes børn«

288 sider. 198 kr.

Vintens forlag (Lademann)

Dette er en af den slags bøger, som har grebet mig dybt. Her fortælles første gang, i hvert fald så detaljeret, om den berygtede unge nazi-overlæge Josef Mengele, der som 32-årig efter egen ansøgning kom til kz-lejren Auschwitz i Polen. Dels vel for at tjene Hitler og nazismen, men også for at anstille egne raffinerede og uhyggelige forsøg med raceavl. Han ville frembringe ariske overmennesker. Og efter levende model. Det var jo så nemt, når man nu havde disse tusinder og atter tusinder af jøder, bl.a. fra Ungarn. Som næsten alle skulle gennem gaskamre og krematorieovne. Deraf også bogens titel »Flammernes børn«.

For hans speciale var at udvælge børn, næsten altid tvillinger, som han fik isoleret til sit brug. De fik bedre mad og tøj. Men ind imellem opere-

rede han på dem og anstillede alskens forsøg. Perverst og ondt. En af de ting, mange af børnene aldrig glemte, var, når de blev skilt fra deres forældre. Ikke mindst var det hjerteløst, når en mor blev sendt af sted. Ofte ganske uvidende om, at hun efter en vis tid som regel endte i gaskamrene. Et sted læser man, hvordan en lille pige tager af sine egne rationer og tilbyder det til moderen. Over gitret. Moderen ved, at barnet selv trænger og siger nej. Men så kaster pigen maden over hegnet, så moderen alligevel får lidt godt og ekstra. Imens klarer pigen sig igennem - ved at fantasere og drømme. For at mætte sin egen sult.

Der ligger årelange studier bag bogen, som de to kvinder begge længe havde taget til-løb til. Men en dag forenede de deres anstrengelser og gik sammen om at lave en fælles bog. Sheila Cohn Dekel er amerikaner, men hendes mand Alex, som hun blev gift med i Israel i 1963, og som døde sommeren 1983, var selv et Auschwitz-barn. Og en af de få, som blev udtaget af Mengele, skønt han ikke var tvilling. Han var bare så arisk at se på, og så talte han flydende tysk. Hans liv, så grusomt det havde været, blev også hustruens. På godt og ondt. Hun lærte af hans had og hans beretninger. Og forstod til sidst hans livslange forsøg på at indhente massedømmeren Mengele og stille ham til regnskab. Hans helbred var ikke altid det bedste.

Men han gav ikke op, fik åbnet polske, amerikanske og israelske arkiver. Sommeren 1983 skulle ægteparret til Israel. Men i stedet kom den mand fra Israel, Alex skulle besøge, til New York. Og dagen efter døde Alex af hjertestop. Senere forstod hustruen, at det havde været for meget for ham at høre fra udsendingen, at Mengele var død. Nu var Alex' kræfter og livsvilje udtømt. Nøjagtigt på 2-årsdagen for Alex' død fandt man så Menges lig, 21.6.1985, fortæller hustruen, som ufortrødent fortsatte arbejdet på hans bog. Nu sammen med Lagnado.

Nogle af ofrene, børnene, der kom fra Auschwitz med livet i behold, ja, så at sige

dem alle, valgte til for få år siden at tie helt. Meget fortrængte de. Meget ville folk slet ikke kunne forstå, eller tro på, mente de. Men enkelte tog altså fat. Fx. meldte der sig en del endnu levende par, eller den af et par, som endnu var i behold, efter nogle annoncer, de to damer havde i et par israelske aviser. Et vidne Moshe Offer, siger:

»Dr. Mengele var en durk-dreven, meget kløgtig herre. Jeg har en fornemmelse af, at han aldrig bliver taget til fange. En mand, der først giver børn bolsjer og derpå frygtelige indsprøjtninger - tror man virkelig, at sådan en mand lader sig tage til fange.«

Josef Mengele, som efter krigen var på ustandselig flugt og bl.a. levede i Uruguay og Brasilien, optrådte under en snes forskellige navne. Både i 1985 og i 1989 mente man, at man havde fundet hans skelet. Sidste gang, i januar 1992, afgav hans søn, Rolf, nu med efternavnet Jeckel, og han er advokat, en blodprøve, så man genetisk testede skelettet. I april 1992 sagde sagkundskaben, at det var Menges skelet, man stod med.

De to forfattere har haft adgang til Menges dagbøger, som han skrev på livet igenem. Og til de polske arkiver omkring Auschwitz-lejren. Og har altså snakket med talrige af ofrene, børnene fra lejren. Mange bor i Israel.

En grufuld bog. Men også en bog, der *skulle* skrives. Skrækkeligt, at der den dag i dag er ny- og gammel-nazister, som prøver at benægte, at der var kz-lejre, og at der døde millioner af fanger, og især mange jøder. Her med denne bog er på ny de blodige kendsgerninger på bordet.

Johs. Rasmussen

En kvinde oplevede Auschwitz

*Eva Brewster
Forsvundet i mørket
214 sider*

Roths forlag, Hillerød

Daniella Raphael alias Eva Brewster har skrevet en bog om sit ophold i Auschwitz, på godt og ondt. Hendes bog ad-

skiller sig ikke blot fra andre bøger, som omhandler samme emne, ved at være skrevet af en kvinde, men ydermere af en temmelig usædvanlig kvinde. Idet denne kvinde viser sig at være indbegrebet af kampånd, retfærd og uselviskhed.

Eva Brewster var ikke blot tysk jøde, men også aktiv i den tyske modstandsbevægelse, hvilken hun tilsluttede sig efter, at hun på grund af jødeforfølgelserne havde måttet forlade sin mand og sende sin lille datter af sted til Østprøjsen, til »sikkerheden«.

Evas engagement i modstandsbevægelsen blev parak-doksal nok årsagen til hendes deportation til Auschwitz, iøvrigt sammen med hendes ligeså enestående moder. Eva blev angivet af modstandsbevægelsen i et forsøg på fra deres side at beskytte nogle større fisk.

Eva og hendes mor blev deporteret på selve førerens fødselsdag den 20. april 1943. Som en særlig hilsen til Hitler blev også tusinder af unge, håbefulde zionister sendt af sted på denne dag. På turen fortæller hun, at der blev sunget de smukke gamle jødiske sange. I en af vognene begyndte nogle at synge den sang, som skulle blive Israels nationalmelodi, og snart spredte sangen sig til de andre vogne. De sang, mens de rullede østpå, i troen på, at de ville overleve, og efter krigens afslutning rejste til det forjættede land - Palæstina.

Nej til posten som kapo

I KZ-lejren stifter Eva bekendtskab med den største lidelse, menneskelig nedværdigelse og ondskab. Hun rystes af kapoernes brutalitet, de er dog selv fanger, omend med privilegier, og alligevel er de om muligt endnu mere brutale end nogle af SS'erne. Hun bliver selv tilbudt at blive kapo, men samvittigheden siger nej.

I lejren bliver hun vidne til den værste sadisme og de ækleste perversioner, hvilke de tyske soldater tilsyneladende udøver med stor begejstring. Men pludselig midt i det totale mørke viser der sig en smule godhed fra en helt uventet kant, som f.eks. SS-

kvinde Brunner, som redder hende fra Birkenau, og dermed redder hendes liv.

I vaske- og syafdelingen bliver hun genforenet med sin mor. Her kommer hun langsomt til kræfter igen under de langt bedre forhold og modernens kærlige pleje. Men nye slag venter forude. Hendes datter ankommer til lejren, hvilket hun føler, før hun ved det! Men hun når ikke at se sin lille pige, før hun bliver gasset. Senere ankommer hendes mand til lejren, stærkt forkommen. Det lykkes hende at få ham lidt til hægterne igen, men i næste øjeblik bliver også han gasset.

Flere gange styrter hun ned i fortvivlelsens afgrund, men hver gang bliver hun trukket op af sin gode og stærke mor.

March i dagevis

I januar 1945 bliver fangerne, efter at krigslykken var begyndt at vende for tyskerne, sendt på en march væk fra Auschwitz. De gik i dagevis, og tusinder døde af kulde, sult og udmattelse, eller af SS'ernes skud, da disse var hysteriske af skræk for partisaner, og derfor skød vildt omkring sig ved blot den mindste lyd. Fangerne bliver omsider losset på kulvogne, syge og afkræftede, sultne og forfrosne så de på, mens tyskerne smæskede sig i øl og diverse lækkerier, som heldigvis resulterede i, at de snart efter faldt i en fordrunken søvn under deres lune tæpper. På dette tidspunkt ser Eva en mulighed for at flygte og gør det sammen med sin mor. Flugten lykkes, og efter mange yderligere strabadser når Eva og hendes mor til Berlin.

Amerikanerne kom omsider den 5. maj 1945. Eva og hendes mor kunne endelig føle sig trygge efter flere års mareridt. Ved denne lejlighed lød Evas mors kloge ord til datteren: »Hvis du tænker tilbage i fortvivlelse, så husk på denne dag også, at til syvende og sidst var der folk, som kæmpede for os.«

Kirsten Bak Thygesen

Nazisternes jødejagt i Danmark i 1943

*Lois Lowry: Tæt stjernerne
131 sider. 148 kr.*

Høst & Søns forlag

Den amerikanske forfatterinde Lois Lowry, som mange gange har besøgt Danmark og her har en veninde, Annelise Platt, har i denne let fortalte børnebog skildret venindens historie fra besættelsens dage. Da det fx. i oktober 1943 gjaldt om at frelse så mange danske jøder som muligt fra Hitlers og Bests fangarme, så de ikke skulle havne i Theresienstadt og måske gå til i denne czechiske kz-lejr.

Fortællingens 10-årige Anne-Marie Johansen har en jødisk veninde Ellen. Og hvordan Ellen og hendes far og mor og mange andre jøder bliver reddet frelst ud af Gestapos og det tyske militærs fangearme, undertiden næsten for næsen af besættterne, det handler denne lille roman om. Med mange spændende og virkelighedsnære træk.

Fx. hører vi, hvordan familien, via Anne-Maries forældre, kommer til en fiskeskipper i Gilleleje. Af de rette, som vil vove pelsen for at få jøderne til Sverige. Et spædbarn får således en sprøjte, for ikke at give sig til at tude, mens tyskerne foretager kontrolbesøg på en sådan båd, inden den står ud af havnen. Et andet træk er, hvordan man får de tyske soldaters sporhunde, schæferne, til at tabe evt. fært af mennesker i lasten. Først får hunden en fært af kød på servietten. Siden afspores den af nogle afledende ubehagelige dufte.

En udmærket børnebog, for - som forlaget siger - vi er så langt fra 1940-45, at mange ikke ved noget som helst om de år. Sandt nok.

Johs. Rasmussen



Klare ærterne - eller drive sabotage?

»Kære Hal - Kære Koste«. Breve 1940-43
mellem K. E. Løgstrup og Hal Koch
ved Henrik S. Nissen
Gyldendals Forlag.
172 sider. 188 kr.

Det er to skarpsindige hove-der, de teologiske professorer Hal Koch (fra 1904) og K. E. Løgstrup (fra 1905), som nok var venner, men også modstandere og højst forskellige. Det viser den brevsamling, som historikeren Henrik S. Nissen her har gravet frem. Og kommenteret. Ligesom han i bilagsform bringer flere pjecer og artikler, som de to udgav, efter brevsvekslingen. Og også et indlæg af adjunkt A. Feilberg Jørgensen.

Det nævnes, hvordan både Hal Koch og Løgstrup efter befrielsen gav deres højlydte besyv med omkring udrensningen. Fordi den dømte, stort og småt, om stikkere, værnemagere, embedsmænd, når de havde været værst, og tyskerne meget følgagtige osv. De eneste, som fortsatte deres »flyverskjul« ligesom under besættelsen, det var alle Christiansborg-politikere og ministre.

De frikendte sig selv over en bred bov. Eller fortav i hvert fald om deres egen krysteri og svigten under krigen. Om det svigtende retsopgør skrev Hal Koch i 1947 sin hårdslående pjece »Jeg anklager Rigsdagen«. Og Løgstrup havde et foredrag »Opgør eller selvbedrag«, trykt i »Tidehverv« oktober 1945 og hans »Opgørets nødvendighed«. Også 1945.

Men fra 1940 til 1943 udvekslede de altså en række betydningsfulde breve, hvori de klart analyserede besættelsen på godt og ondt. Hal Koch var repræsentanten for algang og alsang og Dansk Ungdomssamvirke, altsammen praktiske og nyttige ting til at lade stemningen op. Men da modstanden virkelig tog fat. fx. sabotagen og de mange illegale blade, jævnfør de stadigt grovere og flere tyske overgreb, da meldte Hal Koch pas. Mærkeligt, men sandt. KFUM og K ville ikke

med i Dansk Ungdomssamvirke. Det var åbenbart for »verdsligt«. Samme Samvirke og Hal Koch gik, naturligvis havde man nær sagt, i marts 1943 ind i agitationen for folketingsvalget. Man vendte sig ikke bare mod Frits Clausens naziparti og mod Bondepartiet, som led af både LS og af tysk-venlighed, men også mod Arne Sørensen og hans parti Dansk Samling, som allerede var halvt eller helt illegalt. Ligesom kommunisterne.

Hvad Dansk Samling stod for, fattede Koch slet ikke. Løgstrup, der i 1943 blev professor i Århus og forlængst havde haft kontakter med modstandsbevægelsen i hovedstaden, fik nu i Århus igen fat i sådanne kredse. Så han havde illegale radiosendere og ditto folk boende. I august 1944 måtte han gå under jorden. Hans kone, Rosemarie Pauly, traf han under studier i Tyskland. De giftede sig i 1935, og skønt tysker eller måske netop derfor, blev hun som sin mand medlem af modstandsbevægelsen. Helt naturligt.

Hal Koch holdt til det sidste på, at Danmark skulle overleve ene og alene på »den indre kamp«. Alt det med våben og reel kamp, havde vi frasagt os 9.4.1940, da vi overgav os næsten uden sværdslag. Hvor langt kan man gå på kompromis med løgne, fortier, ydmygelser? Forråder man ikke demokratiet og menneskeværdigheden - ved aldrig at turde sige et klart Nej. Om den slags handler brevene.

Historie. Åh ja. Men ser vi ikke stadig, nu her i 1992, hver dag vold, løgne, krige, blodbad, hævn, svig omkring os så mange steder i verden. Derfor er bogen bestemt ikke uaktuel.

Johs. Rasmussen



Træk af Socialministeriets arbejde under besættelsen

Af departementschef H. H. Koch i samarbejde med fuldmægtigene Svend Hansen og Finn Nielsen

Krigens udbrud i september 1939 og navnlig den tyske besættelse af landet den 9. april 1940 medførte for langt de fleste af ministrene en betydelig forøgelse af deres arbejde; de ordinære opgaver blev vanskeligere at løse, og en række nye opgaver måtte tages op under de besværligste forhold, hvor regering og rigsdag og dermed landets befolkning havde krav på, at centraladministrationens embedsmænd gjorde deres yderste for at udnytte bestående muligheder til landets gavn; den margin, en omfattende administration altid må have for fejlskøn, måtte i den situation, hvori landet befandt sig, begrænses til et minimum; sikkerhed og hurtighed i dispositionerne måtte øges.

For Arbejds- og Socialministeriet - som det gamle Socialministerium kom til at hedde efter etableringen af samlingsregeringen i juli 1940 - måtte de første bestræbelser i samarbejde med de ministerier, der havde beskæftigelsesmuligheder indenfor deres forretningsområde, samle sig om planer til bekæmpelse af den arbejdsløshed, der bestræftedes som uundgåelig efter besættelsen. Herfor og for det særlige lovgivningsarbejde, som kom til at påhvile socialministeriet, også efter at dette var oprettet som selvstændigt ministerium ved siden af arbejdsministeriet ved regeringsforandringen i november 1942, er der gjort rede i andre fremstillinger.

Her har det været tanken for interesserede at fæstne nogle rids af de ekstraordinære arbejdsopgaver, som navnlig i tiden efter den 29. august 1943 kom til at påhvile socialministeriet. Ikke fordi de i sig selv var mere betydningsfulde end løsningen af de opgaver, der varetoges af andre departementer, men fordi de måske kan siges at danne et led i de statslige myndigheders omfattende

bestræbelser for at afbøde og mildne virkningerne af den tyske besættelse og dens hårde konsekvenser og således bør drages med ind i vurderingen af, om den danske centraladministration var sig sin opgave voksen under de ekstraordinære forhold.

En grund til kunne måske anføres. De følgende sider vil bære vidnesbyrd om et enestående godt og uformelt samarbejde mellem en række forskellige stats- og kommunale myndigheder, private organisationer og enkeltpersoner, der aldrig tidligere havde skullet varetage fællesopgaver. At socialministeriet kom til at være arbejdscentrum, skyldes mere tilfældigheder, men netop dette moment indeholder en forpligtelse til at fremhæve, at resultaterne ikke havde kunnet nås uden den ligelige medvirken af alle, der var delagtige i dette arbejde.

En fordel var det endvidere, at socialministeriet kunne ligge i læ i forholdet til besættelsesmyndighederne takket være den straks ved besættelsen fastlagte praksis, der skød udenrigsministeriet ind som forhandlingsorgan mellem tyskerne og danske myndigheder. For vore embedskolleger i udenrigsministeriet var det en belastning, som ikke altid har været forstandigt vurderet, for os andre opnåedes der derved større bevægelsesfrihed.

En væsentlig styrke var det ligeledes, at ministeriets bestræbelser i tiden efter den 29. august 1943 havde tilslutning hos bestemmende politiske kredse og i frihedsbevægelsens ledelse.

Hovedvægten i socialministeriets ekstraordinære arbejdsopgaver kom så ganske afgjort til at ligge efter den 29. august 1943, men en fremstilling af disse kræver, at vi på et enkelt område går noget tilbage i tiden til interneringen af kommunisterne ved Tysklands angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941. Man stod her overfor, at et antal medborgere var blevet berøvet muligheden for at forsør-

ge deres familier under omstændigheder, som ingen bestemmelser i forsorgsloven kunne tage sigte på, og det var klart for enhver, at det ikke ville være rimeligt at henvise de pårørende til at subsistere ved almindelig kommunehjælp. Det måtte forekomme lidet hensigtsmæssigt at trække dette forhold frem i det klare dagslys overfor besættelsesmagten ved at fremkomme med et lovforslag om en særlig, rundelig hjælp til de internerede pårørende. Man valgte at løse spørgsmålet ved en noget søgt konstruktion, som imidlertid viste sig uhyre nyttig, ikke mindst i den sidste del af besættelsestiden. Man gik ind for, at de internerede i og for sig forsørgelsesmæssigt set nærmest måtte sidestilles med personer, der var indkaldte til ekstraordinær militærtjeneste, og som efter forsorgslovens § 281 havde ret til en særlig, mere rundelig hjælp.

Da denne bestemmelse dog naturligvis ikke var direkte anvendelig, og da det som før nævnt var af vigtighed ikke at henlede besættelsesmagts opmærksomhed på sagen, gik man meget forsigtigt til værks, idet der ingen sinde under besættelsen fra ministeriet fremkom nogen officiel meddelelse om, hvorledes de internerede skulle hjælpes. Instrukser om hjælpen blev i de første par år givet underhånden og fortroligt, kun til de kommuner - socialudvalgsformænd eller socialinspektører -, for hvilke det var af direkte interesse. Først fra omkring midten af 1943, da antallet af internerede øgedes stærkt, implicerede man - ligeledes underhånden - amtmændene, for at de kunne aflaste ministeriet.

Trods alle forsigtighedsforanstaltninger følte man sig dog ikke overbevist om, at tyskerne var uvidende om den udøvede hjælpevirksomhed, - og det fremgik da også af tyskernes efterladte dokumenter efter besættelsens ophør, at de heller ikke var det - men man håbede under alle omstændigheder på, at de ville tolerere, hvad der foregik, så længe det ikke skete altfor åbenlyst.

De retningslinier, som ministeriet straks gav kommu-

nerne, gik ud på, at der som kommunehjælp, men uden tilbagebetalingspligt, burde - man kunne kun henstille, da hjælpen ikke havde nogen hjemmel i loven - ydes de internerede og deres pårørende en hjælp efter retningslinierne i forsorgslovens § 281, og således at målet måtte være, at de kunne opretholde deres hidtidige leveniveau. Der skulle således ydes hjælp til betaling af alle faste udgifter såsom husleje, brændsel, lys, gas, forsikringer, afdrag på møbler, radio og anden gæld, undervisning, ejendomsskatter etc. og derudover et beløb til underhold.

Efterhånden som tiden gik, og hjælpen fik et større omfang, kom man ind på at fastsætte vejledende takster for hjælpen udover de faste udgifter, navnlig til underhold og beklædning. Hjælpen blev konteret som hjælp til ekstraordinært indkaldte værnepligtige efter forsorgslovens § 281 og blev refunderet kommunerne på samme måde som denne hjælp.

På denne »fortolkning« af forsorgsloven baserede man en væsentlig del af den hjælp, der måtte ydes, efter at arrestationer og deportationer fra efteråret 1943 tog fart.

En forudsætning for hjælpens ydelse var det dog steds, at der ikke klart forelå omstændigheder, der viste, at den, det drejede sig om, var arresteret af tyskerne på grund af en »forbrydelse« mod besættelsesmagten. Man gjorde dog inter for at undersøge, om forudsætningen var tilstede og gik altså i almindelighed ud fra, at interneringen var af præventiv natur. Undertiden, således navnlig når der undtagelsesvis forelå en tysk dom, var det dog umuligt at lukke øjnene, og så måtte man finde på andre udveje. Da man i ministeriet vidste, hvor dømte - og som regel også arresterede og deporterede - var hjemmehørende, lod man en af ministeriets tjenestemænd aflægge besøg i de pågældende kommuner og henstille mundtligt til socialinspektører og socialudvalgsformænd at yde en hjælp til de pågældende, der svarede til, hvad der kunne ydes efter § 281, men at kontere den som almindelig kommunehjælp. Mente man lejlighedsvis ikke

at turde betro sig til en socialinspektør eller lignende - man kendte jo ikke dem alle så nøje - ordnede man sig med amtmanden eller politimesteren eller lignende, der fik deres udlæg refunderet direkte af socialministeriet. Ganske særlige grunde kunne undertiden tale for helt at holde det offentlige udenfor, og i så fald kunne forskellige illegale fonds, med hvilke man havde forbindelse, og som bl.a. direkte fra ministeriet forsyndes med midler, træde hjælpende til.

Man bestræbte sig på at følge arrestationerne så vidt muligt og i fornødent omfang give besked til kommunerne om understøttelsesordningen og lagde i det hele taget afgørende vægt på, at systemet kom til at fungere smidigt over hele landet.

Lidt vanskeligere var det allerede af den grund, at hjælpen som nævnt var uden hjemmel i lovgivningen, og ministeriet kunne derfor ikke pålægge kommunerne at yde den hjælp, man fandt rimeligt, men måtte nøjes med at henstille. Nogle kommuner var straks meget forstående, men andre var mere modvillige. Undertiden måtte der en række henstillinger til for at få en ønsket ordning gennemført, og det var endda i visse særligt vanskelige tilfælde nødvendigt til sidst at lokke ordningen igennem ved løfte om fuld statsrefusion. I det store og hele må det dog siges, at kommunerne viste megen forståelse, f.eks. var Københavns kommune overordentlig positivt indstillet. De af Københavns kommune anvendte takster var rundelige og benyttedes af ministeriet som vejledende overfor landets andre kommuner.

Ved aktionen mod medborgere af jødisk afstamning i oktober 1943 kunne man umiddelbart bringe dette hjælpesystem i anvendelse og fik iøvrigt yderligere tilslutning fra de tyske myndigheder til, at kommunerne skulle tage de efterladte lejligheder og ejendele i forvaring i det omfang, hvori de pågældende ikke selv havde truffet en ordning.

Medens kommunisterne var interneret i Horserødlejren, ydede fængselsvæsenet hjælp til de pårørende til rej-

ser til besøg hos de internerede. Det samme var derimod ikke tilfældet med hensyn til besøg hos dem, der blev interneret i lejren efter den 29. august 1943, da tyskerne havde overtaget lejren. Derfor søgte og fik socialministeriet finansministeriets tilslutning til en bevilling på 5000 kr. til afholdelse af forskellige udgifter vedrørende de i Horserødlejren m.v. internerede og deres pårørende. Formålet med bevillingen var alene afholdelse af de omhandlede rejseudgifter og dækning af udgifter til ekstra forplejning i det omfang, hvor dette var påkrævet, d.v.s. navnlig de steder, hvor kostforplejningen ikke var på danske hænder. Endvidere blev der ydet en vis hjælp til indkøb af tobak til de internerede samt til nødvendig beklædning til dem.

Denne konto blev af den allerstørste betydning for ministeriets fortsatte hjælpearbejde, idet ministeriet i tiden, der fulgte, benyttede den til afholdelse af en lang række udgifter af forskellig art til meget betydelige beløb.

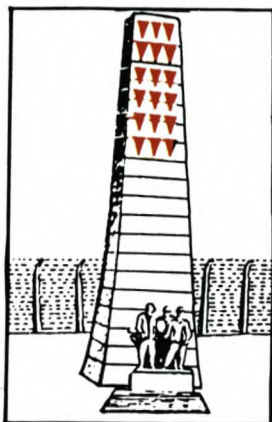
Ny køreplan efter 29. august

Under den første del af besættelsestiden fandt der ingen gruppedeportationer sted af danske til tyske koncentrationslejre, men den 1. oktober 1943 indtraf - formentlig som konsekvens af begivenhederne den 29. august samme år - et afgørende vendepunkt i de tyske myndigheders holdning, og denne dag påbegyndtes deportationerne med 472 jøder til Theresienstadt og 150 kommunister til Stutthof.

Så snart der gennem modtagelsen af brevkort fra de deporterede kommunister til deres pårørende var skabt visshed for, hvor de deporterede befandt sig, henvendte repræsentanter for de pårørende sig til de danske myndigheder (udenrigsministeriet og socialministeriet), hvor det straks erkendtes, at etableringen og forsendelsen af levnedsmidler og beklædning og den hermed forbundne finansiering var en statslig opgave.

Fortsættes i næste nummer.

Kongres i Braunschweig



Under ledelse af bl.a. den ca. 40-årige George Hartwig, Göttingen, afholdtes den 6.-8. november i Braunschweig kongres om »fremtiden for mindstederne for forfølgelse og modstand under nationalsocialismen«.

Der var indbudt flere fange- og modstandsorganisationer, bl.a. FIR og »Lagergemeinschaft Sachsenhausen«. Flere nationer var repræsenterede. Jeg var sendt af FIR og repræsenterede derudover den danske Sachsenhausenforening.

Kongressens indledningstale var af BRD's Auschwitz-komité's formand Esther Bejarano.

Hun indledte med at minde om en erklæring: »For beskyttelse af de nationalsocia-

listiske deportationssteders mindesmærker«, som blev udsendt den 5. november 1990! af den »Internationale Komité for de nationalsocialistiske Konzentrationslejre« (repræsenterende Mauthausen, Dachau, Buchenwald/Dora, Auschwitz-Birkenau, Natzweiler-Struthof, Neuengamme, Ravensbrück og Sachsenhausen).

I denne erklæring fra året 1990 blev der krævet international beskyttelse af KZ-mindestederne i Tyskland, således at de bevares, og at deres indhold forbeholdes tiden for det nationalsocialistiske regime 1933-45.

Inden for disse rammer kan end ikke de mest forsigtige forsøg på at udviske og skjule nationalsocialismens ansvar eller at rehabilitere bødlerne, rummes.

Hun fortsatte med at omtale, at den internationale komité havde fået så bittert ret. Et eksempel fra i dag, er udviklingen i mindstedet Sachsenhausen. Under ledelse af en konstitueret mindesmærkeleder (Emig) blev imod »Lagergemeinschaft Sachsenhausen« og andre modstands- og fangeforeninger i indland og udlands stærke protester, oprettet en udstilling og mindsten for »Stali-



Braunschweig 7.11.92: Leo van Vessen oplæser budskabet fra Pierre Durand fra »International Buchenwald Komite«

(Foto: Peder Søgård).

nismens ofre 1945-50« i lejren.

Hun ville ikke gå mere ind på dette problem, kun så meget:

Der ville ikke have været interneringslejre efter 1945, hvis ikke der var skabt et terrorssystem og den af dette system anstiftede 2. Verdenskrig.

Trods talrige protester fra alle foreninger af tidligere forfulgte og modstandsfolk, også fra udlandet, har Brandenburgeregeringen fastholdt »Konzeption« (»Anbefaling fra Expertkommissionen«), som forudsætter bl.a. mindsted på lejrens område for diverse SS-, Gestapofolk og andre krigsforbrydere.

Tre repræsentanter for den »Internationale Auschwitz-Komité« havde den 30. okto-

ber en samtale med ministerpræsident Stolpe i Potsdam og erklærede overfor ham:

- Vi kræver en fuldstændig ny konception udarbejdet med deltagelse af organisationer af nationalsocialismens forfulgte og »Lagergemeinschaften«.

- Vi forlanger, at der ikke må være nogen som helst ligestilling mellem KZ-lejrenes fanger og de senere interne-rede, af hvilke de allerfleste var nationalsocialistiske gerningsmænd.

- Vi forlanger også, at det i KZ-Sachsenhausenområdet egenmægtigt oprettede mindsted om interneringslejren igen bliver fjernet.

- Vi - Auschwitzkomiteen i BRD - vil ikke medvirke til stiftelse af brandenburgske mindsteder, så længe vore krav ikke er opfyldt.

Imod sammenblanding af KZ-fanger og fanger efter 1945

Ministerpræsident Stolpe erklærede udtrykkeligt hertil den 30. oktober, at også han var imod en sammenblanding af nationalsocialistisk historie med historien efter 1945.

Efter bl.a. at have omtalt begivenhederne i Rostock og anden fremmedhadsaktivitet, sluttede hun sin bevægende tale med et digt fra Auschwitz af Stella Rotenburg.

Herefter talte Jürgen Trittin, minister for forbunds- og Europa-anliggender i Niedersachsen.

Han citerede George Santyanas' ord fra indgangen til blok IV i Auschwitz:



Salzgitter, Drütte 8.11.92. Signerede Kranse fra Norske Veteran forbund og Sachsenhausenforeningen i Danmark (Foto: Peder Søgård).

»Den, der afslår at erindre historien, er dømt til at opleve den påny.«

Han pegede på fremmedhadet og hadet mod alle, der er anderledes, som netop på ny har vist sig chokerende stærkt i Tyskland.

Kansleren talte i den anledning om »Staatsnotstand«, mente altså ikke, at denne var udløst af pogromer, men skyldtes den vedvarende strøm af flygtninge.

Endnu en gang er det i Tyskland ikke gerningsmændene, men ofret der pålægges skylden.

Mindestederne måtte mane til erindring om fortidens statsforbrydelser og kamp imod gentagelser af dem. Med største energi analyseres nu DDR's historie, Stasis og SED's ansvar. Samme energi burde ofres på den national-socialistiske stat og dens håndlangere. Han modsatte sig sammenligningen mellem SED og nazidiktaturet.

Mindestuer på skolerne for de 12 Hitler-år?

En række historieprofessorer havde derefter indlæg, bl.a. foreslog prof. Kurt Pätzhold oprettelse af mindestuer på skolerne til behandling af tiden 1933-45, og konkrete oplysninger om bl.a. tidligere jødiske elevers skæbne.

Han omtalte krystalnatten den 9. november 1938 og pegede på paralleller med fremmedhadsoptøjerne:

1. Voldsmændene var relativt få,
2. bifaldsytringer fra befolkningen,
3. flertallet, der var imod volden, beklagede sig kun over de materielle ødelæggelser,
4. myndighederne kunne have forudset og forhindret volden.

Pierre Durand, Frankrig, præsident for Internationale Buchenwald Komité, var forhindret i at komme. Hans budskab, der støttede kongressens synspunkter med vægt på modstand mod ligestillingen af KZ-lejrens historie og interneringslejrens og modstand mod mindesteder for krigsforbryderne inden for lejrens område.

Edgar Wamberg talte om Holocaust mod Sinti og Roma (»zigøjnerne«), der er li-

det omtalt i forhold til jødernes skæbne. Pogromerne mod Sinti og Roma fortsættes nu mod de rumænske zigøjnere, der nægtes beskyttelse mod deres forfølgere i Rumænien.

Lørdag eftermiddag den 7. helligedes Workshop, 12 ialt, og om aftenen fortsattes den offentlige diskussion om mindestederne i det tidligere DDR.

Søndag formiddag den 8. november var der udflugt til og højtideligheder ved KZ-mindestmærket i Neuengamme-udekommandoen Salzgit-ter-Drütte, hvor tusinder af fanger slavearbejdede for Herman Göring stålværket i Salzgit-ter. Fangelejren her, med appelplads, alt på værket grund, midt i arbejdspladserne, har ikke ladet nogen ansatte, høje eller lave, uvidende om, hvad der foregik. Ca. 4.000 fanger ligger begravet på nærliggende »Ehresfriedhof«, døde af hunger og mishandling.

Signerede kranse fra Norge og Danmark

Der blev nedlagt signerede kranse, bl.a. fra den norske krigsveteranforening og den danske Sachsenhausenforening.

Søndag eftermiddag diskuteredes workshop'enes beretninger. Der tegnedes først og fremmest et billede af en lejr, der, som Bejaranos og andre forlangte alt eller intet: ingen samarbejde, hvis mindesteder oprettes i lejrområderne, en anden ville gå på kompromis.

Personligt fremhævede jeg, at vi måtte protestere kraftigt mod sammenblandingen, men vi måtte erklære, at regeringen havde magten, og vi måtte fralægge os ansvaret, hvis de brugte den i modstrid med vore synspunkter, forhindre dem i det kunne vi jo ikke.

Forsamlingen tilsluttede sig en resolution, hvori det bl.a. blev anført:

Vi er forfærdede og oprørte

- over angrebene på udlændinge og over befolkningens reaktion

- over krænkelse af og ødelæggelse af mindesteder for nationalsocialismens ofre

- over krænkelse af og øde-

læggelse af jødiske og andre kirkegårde, hvor forfulgte af det nationalsocialistiske regime er begravet.

Det var langvarige og anstrengende møder, forhåbentlig medvirker de til, at vi får størst mulig indflydelse på mindestedernes indretning.

Peder Spegård

Feriehjemmet på Kegnæs

Ansøgning om ophold sendes inden 15. januar.

Der er 7 senge. Der rettes henvendelse til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeborg, Hesselager, tlf. 65 25 14 77.

A·P·MØLLER

**På de syv have -
under den syvtakkede
stjerne**



RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT

DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

FORENINGERNE

THERESIENSTADT

Hyggeeftermiddag

17. januar 1993

Vi samles i Parolesalen, Nyropsgade 22,6 til en hyggelig eftermiddag kl. 15. Der bliver et let frokostarrangement + kaffe/the, underholdning samt lotteri.

Et dejligt lyspunkt i en mørk tid.

Pris: Medlemmer 70.- kr. Ikke-medlemmer 90.- kr.

Sidste tilmelding og betaling, der er bindende fredag den 8. januar til Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1C, 2730 Herlev, Tlf. 44 94 44 41.

Frøslevplaner

For at markere færdiggørelsen af en udstilling om Den danske Forvaltning i Frøslevlejren 1944-45 afholdt Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum den 25. november en sammenkomst i Frøslevlejrens hovedvagtårn.

Da forhandlingerne mellem Det danske Departementschefstyre og det tyske Riges Befuldægtigede om oprettelsen af Frøslevlejren fandt sted i 1944, lykkedes det for de danske myndigheder at overbevise tyskerne om, at det danske fængselsvæsen skulle stå for forplejningen af Frøslevlejrens fanger samt for visse andre forsyninger. Dette arrangement var helt enestående i forhold til andre tyske fangeleje i Europa, og Den danske Forvaltning i Frøslevlejren fik stor betydning for fangerne. Ikke blot sørgede Forvaltningen for fangernes velbefindende, den formidlede også illegale kontakter til og fra lejren. I betragtning af Den danske Forvaltnings betydning for Frøslevlejren var det naturligt at synliggøre Forvaltningen i den nyopstilling af den permanente udstilling i Museet for Frøslevlejren, som finder sted.

Ved sammenkomsten i hovedvagtårnet, som nu rummer udstillinger om den tyske administration og overvåg-

ning af lejren samt Den danske Forvaltnings virke, var der bl.a. repræsentanter for Direktoratet for Kriminalforsorgen, herunder direktør Anders Trolborg. En arbejdsgruppe under Direktoratet, som har bistået med materiale til udstillingen, var ligeledes til stede. To veteraner fra Den danske Forvaltning i Frøslevlejren fik lejlighed til at genopfriske minder.

Under sammenkomsten orienterede museumsinspektør Henrik Skov Kristensen om de videre planer for nyopstillingen af den permanente udstilling i Museet for Frøslevlejren. 2. etape påbegyndtes den 30. november, da museet holdt vinter-lukning. Da gik museet i gang med barak H4, som skal berette om fangernes hverdag i Frøslevlejren 1944-45 samt om deportationerne af fanger til KZ-lejre i Tyskland.

Mindelund totalt ødelagt

Mindelunden for Frikorps Danmark i Kongensbro er blevet stort set fuldstændig raseret af en aktionsgruppe, der kalder sig »Militante Anti-Fascister«.

Hærværket blev begået natten til onsdag den 26/8. Politiet blev først underrettet dagen efter, efter at der til dagbladet »Politiken« var sendt et anonymt brev fra »Militante Anti-Fascister«.

Landbetjent Bendt Olesen, Kjellerup, undersøgte derefter sagen og oplyser, at en nabo allerede om eftermiddagen havde set, at der var sket hærværk i mindelunden.

Vedkommende havde imidlertid ikke fundet anledning til at foretage en anmeldelse til politiet. Der er nemlig ikke mange, der interesserer sig for mindelunden, selv om der fra tid til anden kommer nogle og lægger blomster der.

For nogen tid siden har mindelunden været omtalt i enkelte dagblade, og det kan være forklaringen på, at »Militante Anti-Fascister« har fået øje på den og fjernet både mindesten, hagekors og skilte samt trappeanlæg - og derefter plantet en rød fane på stedet.



Generalforsamling

Buchanwaldklubbens ordinære, årlige generalforsamling afholdes:

Onsdag den 27. januar 1993, kl. 19.30

i Parolesalen, politistation 1, Nyropsgade.

Dagorden i henhold til vedtægterne.

Forslag, der ønskes behandlet, må være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingens afholdelse.

Venlig hilsen
BESTYRELSEN

DACHAU



Nytårsfest

Der er skabt tradition for, at Dachau Klubben arrangerer fest ved årsskiftet for medlemmer, familie og venner af klubben. Deltagelsen har været stigende, og sidste år mødte 50 frem i Lejre Slotskro. De fik en festlig og fornøjelig aften i de smukke omgivelser.

Der er derfor heller ikke tvivl i bestyrelsen om, at det skal være samme sted nytårsfesten afholdes i år, og det bliver fredag den 15. januar 1993 kl. 17.45, at deltagerne modtages i kroen med en velkomstdrink, før de sætter sig til de smukt pyntede, runde borde. Der serveres en 3-retters menu og bagefter kaffe med småkager.

Under kaffen spiller kroens fortræffelige pianist op til

dans, og vi kan love for, at der i år bliver bedre tid til at udfolde sig på dansegulvet. Prisen for dette er kr. 150 - det samme som sidste år - og drikkevarer kan købes til fordelagtige priser.

Togrejsende fra Københavnsområdet kan benytte regionaltoget fra Københavns Hovedbanegård kl. 17.03 og fra Roskilde 17.30 med ankomst til Lejre st. 17.38. Vejen fra station til kro kan gås på et minut eller to. Fra Lejre er der tog hver time indtil 3 minutter over midnat.

Tag telefonen, ring til en i klubbens bestyrelse (se bladets bagside) og meld dig til. Sidste frist er den 10. januar 1993, hvis du tør vente så længe.



Smidstruphytten

Så er tiden kommet, hvor vi skal til at tilrettelægge ferien for 1993. Huset har i det forløbne år været flittigt besøgt, og da vi også for den kommende sæson venter mange ansøgninger, beder jeg kammerater, der ønsker et ophold, skrive i god tid.

For at komme i betragtning skal man have været indsat i danske/tyske fængsler eller KZ-lejre i tidsrummet 1940-45 som følge af aktiv indsats i modstandskampen og være registreret i Frihedsfonden/Sikringsstyrelsen.

Ansøgningen skal ligeledes indeholde oplysninger om foreningsmedlemskab, idet kun medlemmer, der er tilknyttet en forening, der er medlem af Sammenslutningen af danske fanger fra 1940-45 kan komme i betragtning.

Ansøgning sendes til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse, senest den 15. januar 1993. Husk telefonnummer!

Bernadotte- gården i Roskilde

Den 20. oktober afholdt Bernadottegårdens Venner et velbesøgt Bingo for medlemmer og beboere. Flere end 100 mennesker havde en dejlig aften og spillede på livet løs om de mange præmier: Blomster, chokolade og købmandskurve.

Den 14. november holdt Bernadottegården åbent hus. Det var et stort og populært arrangement, som blev forestået af beboere, daghjembrugere, personale og Bernadottegårdens Venner.

Hver afdeling havde sit speciale, så der var både lopemarked, tombola, basar og boder, hvor man bl.a. solgte terapivarer. Når man blev træt af de mange tilbud, kunne man hvile ud i cafeen eller få en tur i varmtvandsbassin.

Alt til populære priser. Overskuddet går til indkøb af fælles ting, som man ønsker sig, men ikke kan få dækket af budgettet.

Den 2. december afholdt Bernadottegårdens Venner generalforsamling. man begyndte med gule ærter med flæsk og pølse, og alle beboere var velkomne.



Vore mange venner
og få uvenner
ønskes

**GLÆDELIG
JUL
OG ET GODT
NYTÅR**

Redaktionen

Milliard erstatning

NEW YORK (RB-AFP) - Tyskland har undertegnet en aftale med en række jødiske organisationer, der vil give overlevende jøder fra nazistiske koncentrationslejre erstatninger, der beløber sig til omkring 630 millioner dollar (ca. 3,8 mia. kr.), oplyser Den Jødiske Verdenskongres. Omkring 50.000 mennesker menes at kunne få udbetalt erstatninger som følge af aftalen. Sovejetunionen afskrev i sin tid muligheden for, at jøder, der blev ofre for nazisternes forfølgelse, kunne få erstatning af Tyskland.

Minde- ord

Jørgen Ludvig Jørgensen

J. L. Jørgensen, Endrupvej 40, Fredensborg, er gået bort den 6. oktober 1992, 70 år gammel. Bisættelsen foregik i stilhed fra Grønholt kirke den 10. oktober.

Som CB'er blev han taget af Gestapo på »Stella Maris« i Helsingør den 4. februar 1944 for deltagelse i jøde-transporterne til Sverige.

Efter arrestationen var han interneret i Horserødlejren, tugthuset »Dreibergen«, Oranienborg, Sachsenhausen og Neuengamme, hvorfra han kom til Danmark den 11. april 1945.

Efter 10 dage i Frøslevlejren kom han med den første transport af politifolk til Sverige, men undslap i Fredericia, da han opdagede, at Gestapo eftersøgte ham.

J. L. Jørgensen fortsatte i politiets tjeneste i 37 år, først i Helsingør indtil 1962, og derefter i Fredensborg indtil 1980, hvor han gik på sygepension.

Han var hele livet svært mærket af opholdene i KZ-lejrene.

På familiens vegne

Steen Holtoug
Kløverbro 59
2665 Vallensbæk Str.

Marius Borring Sørensen

Tidligere kriminalassistent Marius Borring Sørensen, Urbakkevej 12, Hammel, er efter lang tids svær sygdom død, 77 år.

Marius Borring Sørensen var en af de store og meget kendte personligheder i Hammel i almindelighed og i byrådsarbejdet i særdeleshed. Gennem en snes år, fra 1962 til 1982, var han medlem først af sognerådet og senere byrådet i Hammel for Socialdemokratiet, og respekten for hans indsats i lokalpolitikken understreges af, at da han valgtes til formand for socialudvalget, skete det med både sin egen og hele den borgerli-

ge flertalsgruppes fulde opbakning.

Han havde sine meningers mod og gik aldrig på kompromis med sine holdninger.

Allerede som ung politiasistent, for præcist 50 år siden, fik Marius Borring Sørensen dødens vingesus tæt ind på livet, da han sammen med en lang række kolleger blev anholdt af den tyske besættelsesmagt og deporteret til Buchenwald.

Gennem årene beklædte Borring Sørensen en lang række tillidsposter, og foruden byrådsarbejdet var han også i en periode medlem af Århus amtståd. Desuden blev han af byrådet udpeget som det offentlige repræsentant i Sparekassen Hammels bestyrelse.



Et sidste farvel til Rødhætte

Grethe Andersen, i 8 år ansat på Kammeraternes Hjælpefonds kontor i Admiral Gjeddes Gaard i St. Kannikestræde i København K, sagde et sidste farvel til os den 1. november.

Mange erhvervshæmmede og andre kammerater havde deres gang på kontoret, og Grethe, som altid blev kaldt Rødhætte, havde en særlig evne til at forstå dem og hurtigt komme på talefod med alle.

Hun blev senere gift med Hans Andersen, gennem en årrække formand for Buchenwaldklubben.

Hun var meget tapper, og hun sled med sin alvorlige sygdom gennem 11 år, hvor hun sammen med sin mand boede i »Farfars Hus« på Lolland.



Eigil H. Larsens Eftf.

v/ P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v/ Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telf. 01 11 07 87

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12,
3230 Græsted. 42 29 19 41.
Skr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16,
2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff,
Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischer-
mann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen,
John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894
Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363
København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Ny-
købing S. 53 41 01 20.
Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej
25, 5000 Odense. 66 12 71 99.
Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg
Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./skr.: Niels Vogensen, Stokrosevej 21,
8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.
Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000
Aalborg. 98 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Mun-
kerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49
71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16,
2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej
75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27
23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johs. Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, 42 40 50 87.
Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Vi-
rum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid
for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerfe-
rie: 3/6-31/8.

Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagt-
vænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V. 75 11 64
18.
Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Es-
bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 75 92
54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.

Åbent torsdag kl. 14-16. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Minna Dahl, Præstegårdsvænget 16,
5210 Odense NV. 66 13 80 10.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230
Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Det sociale udvalg v/ Aksel Søndergård, Bø-
geparken 80, 7.th., 5240 Odense NØ, tlf. 66
10 40 32.

Syddjys afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne
Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-
11.00).

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskræn-
ten 3, Ganløse Bund, 3660 Stenløse 42 18 30
46.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskind-
sgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000
Aalborg. 9812 16 19. Åbent torsdage 12-17.
Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-
17.

Århus afd.: Fmd. Richard Tue Andersen,
Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42
Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag
og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej
18, 8500 Grenaa, tlf. 86 30 90 76.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmus-
sen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenaa. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk,
8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Axel Lauritzen,
Lundtofteparken 42, 2 tv. 2800 Lyngby.

Kass.: Kaj Schack Grundahl, Tranevej 14,
2670 Greve. 42 90 16 00.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sand-
kåsvej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23,
8200 Århus N, 86 10 17 41, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærvej 28
C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boule-
vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24,
8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærvej 116, 2860
Søborg. 39 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge
Landevej 251B, 1-dør 2., 2650 Hvidovre. 31
49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Hans Bøjlund, Påbyvej 36, 6000 Kol-
ding. 75 56 90 49.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensadt, Carlsborg 5, 5000
Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Sægård, Amerikavej, 7.4. th.,
1756 København V. 31 23 02 14/55 44 10 32.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken
128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Fredens-
vej 1 A, 3. th., 2920 Charlottenlund. 31 63 82
55.

Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1 C, 2730
Herlev. 44 94 44 41.

Frihedsfondens postadresse er: Æbelø-
gade 1 st, th., 2100 København Ø. Telefon 39
27 35 00. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag
kl. 10-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden
eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86
55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæso-
nen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe-
fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors,
7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98
1195.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af
Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge.
Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.